

Received / Makale Geliş Tarihi 05.09.2023
Published / Yayınlanma Tarihi 30.11.2023
Volume / Issue (Cilt/Sayı) 7 (36)
ss / pp 1547-1566

Research Article /Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.10223802
Mail: editor@pejoss.com

Araş. Gör. Gökçe Yasemin Ersöz
<https://orcid.org/0000-0002-4599-7014>
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü Bolu/ TÜRKİYE
ROR Id: <https://ror.org/01x1kqx83>

Turizmde Kadın Girişimciliği Alanında Yapılmış Çalışmaların Bibliyometrik Analizi

Bibliometric Analysis of Women Entrepreneurship in Tourism Studies

ÖZET

Bu çalışmanın ana amacı; her geçen gün önemi daha da artan kadın girişimciliği olgusunun turizm literatüründe nasıl incelendiğini, araştırmaların mevcut özelliklerini ve konuyla ilgili çalışma alanlarını belirlemek ve ilgili çalışmaları derleyerek literatüre katkı sağlamak ve gelecek araştırmalar için bir kılavuz sunmaktır. Bu doğrultuda, Google Akademik, ULAKBİM, Dergipark Akademik ve YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanlarında turizm sektöründe kadın girişimciliği alanında yapılmış ulusal makale, bildiri, tez ve kitaplar taranmış ve 52 adet çalışmaya ulaşılmıştır. Ulaşılan çalışmalar bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Sonuç olarak, ulusal düzeyde “turizmde kadın girişimciliği” konusunu kapsayan bilimsel çalışma sayısının, turizm sektörünün kadın girişimciler için taşıdığı potansiyele kıyasla, hem sayıca az hem konu çeşitliliği açısından yetersiz olduğu, araştırmaların büyük kısmının kırsal turizm konusunda yapıldığı görülmüştür. Çalışmanın, turizm alanında yapılacak olan kadın girişimciliği konulu araştırmalara bir yol haritası çizmesi ve olguyu derinlemesine inceleyen önemli araştırmalara önyak olması açısından gelecekteki araştırmacılara ve alana anlamlı faydalar sağlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Girişimciliği, Girişimcilik, Turizm, Bibliyometrik Analiz, Turizm Araştırmaları.

ABSTRACT

The aim of this study is to identify how women's entrepreneurship, a phenomenon gaining importance daily, is addressed in the literature on tourism, the current state of the field, and the characteristics of the research. It also aims to add to the body of knowledge by gathering pertinent studies and serving as a roadmap for future research. 52 studies were discovered when national articles, papers, theses, and books about women entrepreneurs in the tourism industry were searched using the databases of Google Scholar, ULAKBİM, Dergipark Academic, and YÖK National Thesis Center. The bibliometric analysis approach was used to review the studies that were obtained. In conclusion, it has been noted that, in comparison with the potential of the tourism sector for women entrepreneurs, the number of scientific studies on the topic of "women entrepreneurship in tourism" at the national level is both low and inadequate in terms of subject diversity, And the majority of the research being done on rural tourism. It is anticipated that the study will have a major impact on the field and future academics by directing comparable investigations in the tourist sector and opening doors for substantial research that delves deeply into the topic.

Keywords: Women Entrepreneurship, Entrepreneurship, Tourism, Bibliometric Analysis, Tourism Research.

1. GİRİŞ

Girişimcilik kavramının, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde küresel ölçekte büyük bir önem kazanmaya başladığı söylenebilir. Çünkü bilgi çağına girilen bu dönemde, insanın fiziksel gücünün ekonomik değeri önemli ölçüde azalırken beyin emeğinin değeri hızla artmıştır. Dünyanın en hızlı büyüyen endüstrisi bilgi üretimi, bilginin işlenmesi ve satışlarıdır. Bugün kâra giden yol, veri ve düşüncelerin manipülasyonu ve paketlenmesi ile döşenmiştir (Barnet ve Cavanagh, 2014). Girişimciliğin yaygınlığı, bir toplumun gelişmişlik düzeyinin güçlü bir göstergesidir. Toplumların kendi gelişmişlik düzeylerini artırmak için, yüksek oranda girişimcilik faaliyetini teşvik eden ve destekleyen bir ortam geliştirmeleri gerekmektedir. Çünkü ekonomik büyüme ile girişimcilik arasında bir ilişki vardır. Bir ülkede ne kadar yenilikçi iş adamları varsa, ekonomisini o kadar hızlı modernize edebilir ve çağa ayak uydurabilir. İş yaratımı arttıkça ülkenin teknoloji birikimi ve zenginliği de artmaktadır (Tikici ve Aksoy, 2009).

Akademik ve politik söylemlerin çoğunluğu bir ulusun ilerleyişini girişimciliğe bağlamaktadır. Yine akademik çalışmalar belirtmektedir ki, girişimcilerin içerisinde de özellikle kadın girişimciler, bu kalkınmanın, aslında hala tam olarak görünmeyen, ama çok önemli bir kaynağı pozisyonundadır (Driga

vd., 2009). Çünkü kadın girişimciler ekonomiye ve topluma esneklik ve entegrasyon sağlamaktadırlar. Çünkü kadınlar yeniliğe, gelişmeye ve ekonomik güce daha açıktır (Jalbert, 2000). Girişimci kadınlar, dünya çapındaki ekonomilerde, özellikle de gelişmekte olan ülkelerde, inovasyonu, zenginliği ve istihdam yaratmayı teşvik etmedeki önemli rolleri nedeniyle akademik açıdan ilgi görmekte ve değerli bir çalışma konusu haline gelmektedir.

Turizm sektörü, dünya ticareti içerisinde üçüncü büyük sektör olma özelliği göstermektedir. Hem ulusal hem uluslar arası turizm hareketliliği, devamlı olarak artmakta ve gelişmekte, sektör ekonomik olarak payını ve hacmini sürekli arttırmaktadır. Böyle büyük ve gelişen bir sektör olmasının yanı sıra, kadın istihdamı açısından da, turizm kendini ilk sıralarda göstermektedir. Sektör yapısı gereği kadın çalışanların çoğunlukta olmasına yol açmıştır. Benzer şekilde, kadın girişimciliği konusunda da sürekli gelişim gösterme eğiliminde olan ve öncü konumda olan sektörlerden biridir. Sektörde küçük ve orta ölçekte işletmelerin ağırlıklı olması ve nispeten düşük giriş engelleri nedeniyle girişimci kadınlar turizmde kendileri için fırsatlar yaratabildiklerini ve potansiyellerini ortaya çıkarabildiklerini göstermişlerdir (Figueroa-Domecq vd., 2020). Turizm sektöründe kadınlar hem işveren hem de çalışan olarak sektörü yönlendirme potansiyeline sahiptir (Tajeddini vd., 2017).

Bu bağlamda turizm sektöründe, kalıcı bir üretim ve pazarlama felsefesi oluşturmak, istihdamı artırmak, ekonomik gelişimi sağlamak için, kadın girişimcilerden faydalanılabileceği üzerinde durulmalı ve devlet teşviki ve özel sektör katkısıyla kadınların sektördeki faaliyetleri desteklenmelidir. Kadın girişimcilerin sektördeki sayısını ve gelişimini artırmak için ise öncelikle, mevcut koşullarını, çalışma koşullarını, demografik yapısını, iş stratejilerini, olanaklarını ve farkındalık düzeylerini anlamamanın ön koşul olduğu düşünülmektedir (Bayram, 2018). Bunları anlamak ise akademik çalışmalarla mümkündür.

Kadın girişimciliği gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınmanın ve gelişimin yeni ve önemli bir kaynağı olarak görüldüğü için, Türkiye'deki kadın girişimciliğini değerlendiren geniş bir ulusal literatür bulunmaktadır. Ancak turizm sektörü kadın girişimciliği için önemli bir potansiyel barındırmasına rağmen, turizm sektöründe kadının girişimciliğini analiz eden literatürün sayısının daha az olduğu görülmektedir. Bu çelişkinin ve turizmde kadın girişimciliğine verilen teorik ilginin sınırlı olduğunun farkında olan bu çalışma, turizm, kadın ve girişimcilik üzerine literatürü gözden geçirmektedir.

Çalışmanın amaçları doğrultusunda öncelikle literatür taranmış ve ulusal ya da uluslar arası boyutta turizm, kadın ve girişimcilik anahtar kelimelerinin tümünü kapsayan ve sistematik bir inceleme gerçekleştiren benzer bir çalışma olup olmadığına bakılmıştır. Bu tarama sonucunda, uluslararası düzeyde iki çalışmaya rastlanmıştır. Figueroa-Domecq vd. (2020) tarafından yapılan ilk çalışmada, toplumsal cinsiyet, kadın, turizm ve girişimcilik literatürü gözden geçirilmiş bulunan çalışmalar ise, feminist postkolonyal, politik ekonomi ve postyapısalcı yaklaşımlarla eleştirel bir şekilde incelenmiştir. Scopus ve ISI Web of Knowledge (WoK) veritabanları ile Research Gate sitesinde, cinsiyet, kadın, turizm, girişimcilik kelimeleri kullanılarak tarama yapılmış ve bulunan çalışmalar yayın yılı, yazar sayısı, yazarların cinsiyeti, kurum ismi ve ülkesi, işlenen konu, yayın dili, saha çalışmasının metodolojisi ve coğrafi konumu açılarından değerlendirilmiştir.

Bunu takip eden diğer çalışma ise Kourtesopoulou ve Chatzigianni (2021) tarafından yapılmış ve çeşitli turizm sektörlerinde girişimci liderlikte toplumsal cinsiyet perspektifini tartışarak, turizm sektöründeki kadın girişimcilerin uygulamalarına ilişkin ampirik araştırmaları sentezleyen sistematik bir incelemedir. Tarama Google Scholar, Research Gate ve Academia siteleri ve EBSCOhost, EMERALD, SAGE, ScienceDirect, SCOPUS ve Taylor & Francis gibi veritabanları aracılığıyla yapılmıştır. Bulunan çalışmalar; yazarın adı, yayın yılı, menşei ülke, turizm alt sektörü, katılımcı türü (çalışanlar ve yöneticiler/sahipler), katılımcı özellikleri (cinsiyet, yaş ve eğitim), değerlendirme faktörleri, araştırma tasarımı, ölçüm araçları ve sonuçlar açılarından değerlendirilmiştir.

Ulusal boyutta bakıldığında ise bu şekilde turizm, kadın ve girişimcilik anahtar kelimelerini birlikte ele alan ve sistematik bir inceleme gerçekleştiren herhangi bir çalışma bulunmamıştır. Ulusal boyutta yalnızca, ayrı ayrı "turizm ve girişimcilik" (Işık vd., 2016) ile "turizm ve kadın" (Bayram, 2019; Boyacıoğlu ve Elmas, 2020; Kırıcı Tekeli vd., 2021) alanlarında yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Ayrı ayrı bu konuların işlenmiş olması turizm endüstrisindeki kadın girişimciliğinin de bu makalelerin içeriklerinde incelenmiş olduğunu gösterse de bu makalede direkt olarak bu alanın bir incelemesini yaparak, bu alanda bir farkındalık yaratmak, turizmde kadın girişimciliğine katılmanın ve bu alanda yapılacak çalışmaların önemini vurgulamak amaçlanmaktadır.

İşte buradan hareketle bu çalışmanın amacı, ulusal turizm literatüründe yer alan kadın girişimciliği konusunda mevcut bilgi birikimine katkı sağlamak ve araştırmacıların çalıştıkları konuları ve eksiklikleri olan çalışma alanlarını ortaya koymaktır. Bu alanda literatür taraması yapılarak, turizmde kadın girişimciliği konulu araştırmalar bibliyometrik analize tabi tutulacaktır. Bu araştırmada ulusal turizm literatüründe kadın girişimciliği alanında gerçekleştirilecek yeni çalışmalar için bir kılavuz ortaya koymak hedeflenmektedir. Bu sayede, bu alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacıların teşvik edileceği öngörülmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Aynı girişimciliğin tanımının yapılmasına benzer şekilde, "kadın girişimci" kavramıyla ilgili olarak da evrensel, ortak bir tanımdan bahsetmek mümkün değildir. Bununla birlikte kadın girişimciliği alanyazını incelendiğinde, kavramla ilgili terminolojide çok sayıda farklılık olmasına rağmen, yapılmış olan bu tanımlarda bazı ortak noktaların bulunduğu görülmektedir. Bu ortak özellikleri kapsayan yapılmış tanımlardan birine göre; en genel anlamıyla, bir firmayı işleten, yönettiği şirketin risklerini üstlenen, yeni girişimlerde bulunan ve günlük yönetim görevlerini yerine getiren kişi olarak ifade edilebilmektedir (Entrepreneur, t.y.). Benzer şekilde kadın girişimci Avrupa Komisyonu raporunda da, hisselerinin çoğunluğuna sahip olduğu bir şirketi kuran, karar alma yetkisine sahip olan ve riskleri dikkate alarak günlük operasyonları aktif olarak yöneten kişi olarak tanımlanmaktadır (European Commission, 2002).

Kadın girişimci sadece bir firma kurup yönetmekle kalmayıp, aynı zamanda kendi geleceğini ve mesleki yolunu da organize eden kadındır. Organize ettikleri bu yeni kariyerleri; yenilik yapmayı, yaratıcılığı, vizyon sahibi olmayı, hesaplı risk almayı ve cesareti de içine almaktadır. Kadınlar hedefleri olan ve hedeflerine ulaşmak için gerekli zekaya ve bağımsızlık arayışı dürtüsüne sahip oldukları için başarıya giden yolda her türlü engeli aşabilen bireylerdir (Moore, 2000).

Kadınların eğitim oranlarının artması, toplum ve kültürde yaşanan değişimler, kadınların kendi işlerini kurmak istemeleri ve "cam tavan sendromu"na boyun eğmeyi reddetmeleri bu artışın temel nedenleridir. Ayrıca başarılı kadın girişimcilerin nitelik ve niceliklerindeki artışın bir sonucu olarak, daha fazla kadın girişimcilik konusunda cesaretlenmiştir (Goffee ve Scase, 1992). Kadınların boşanma oranları, küresel ekonominin gerilemesi ve artan işsizlik oranları gibi bir dizi faktör de giderek daha fazla kadını girişimciliğe itmektedir (Jalbert, 2000).

Başka birinin şirketinde çalışan olarak çalışmakla karşılaştırıldığında, kadın girişimci olmak kadınlara daha fazla özgürlük, özerklik ve bağımsızlık sunmaktadır. Aynı zamanda hem kısa hem de uzun vadeli iş stratejileri planlamalarına, kaynakları en iyi şekilde kullanmalarına, diğer insanlarla ilişkiler kurmalarına ve sürdürmelerine ve kendi şirketlerinde çalışmalarına olanak tanımaktadır. Ayrıca girişimlerinde edindiği deneyimlerini daha faydalı kanallara dönüştürme gibi yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (Ecevit, 1993).

Ülkemizin hassas bir ekonomik yapıya sahip olmasından dolayı kadın girişimciler, istihdam artışına, ekonomik canlanmaya, uluslararası faaliyet gösteren şirketlerin kurulmasına yapacakları önemli katkılar nedeniyle büyük önem taşımaktadır (Soysal, 2010). Kadınların girişimci yeteneklerini tanımının ve bunlardan yararlanmanın iki temel faydası bulunmaktadır. Bu iki fayda şu şekildedir: Birincisi yeni işler yaratılarak ekonominin güçlenmesine ve canlanmasına, ikincisi ise toplum içerisinde kadının prestijinin ve statüsünün yükselmesine yardımcı olmaktadır. Bu katkılar sayesinde, daha sağlıklı ve nitelikli bir toplumsal yapı oluşmaya başlanmış olacaktır (Yelkikalan ve Akatay, 2006).

Ayrıca araştırmalar, kadınların kazançlarının büyük bir kısmını çocuklarına ve ailelerine destek olmaya ayırdığını ortaya koymaktadır. Bu bakış açısına göre kadının gelirinin artması esasen ailenin refah standardını da yükseltmektedir (Baltacı, 2011). Dolayısıyla bu durumun toplumların ideallerine entegre edilmesi aslında ülkenin gelecekteki gençleri için daha iyi şartlarda eğitim fırsatı ve daha sağlıklı bir yetişme ortamı oluşacağını göstermektedir (İnciroğlu, 2017). Kadınlar ayrıca girişimcilik faaliyetlerine katılarak hem maddi hem manevi olarak bazı faydalar elde ederken, bir yandan da özgürlük, sosyal hizmet, iş güvenliği, mali fırsatlar, ailenin istihdamı, cesaret ve zorluklara göğüs germe gibi özellikler sayesinde, cinsiyet ayrımcılığına ilişkin algıların kendi lehlerine çevrilebilmesi konusunda da önemli bir fırsat elde etmiş olmaktadır (Soysal, 2010).

Turizm sektörü de, yapısı dolayısıyla kadınların çalışması için de çok uygun ve elverişli bir sektördür. Gittikçe daha fazla ülke, turizm sektöründe uzun süredir tartışılan nitelikli personel eksikliği sorununun eğitimle çözülebileceğine inanmaya başlamaktadır. Bu gelişim kadınların da artık daha yüksek düzeylerde

olabilmelerini mümkün kılmış ve hatta "ücret ödeyen" rolüne geçişlerini de hızlandırmıştır (Fidan ve Nam, 2012).

Turizm sektörü devamlı şekilde gelişmeye devam etmekte ve girişimciler için de önemli ve karlı bir sektör olarak görülmektedir. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC), pandemiden önce 2019 yılında (pandemi sonucunda en çok etkilenen sektörlerden biri olan turizm sektöründe düşüşler yaşandığı için bilerek pandemiden önceki veriler verilmiştir) turizmin dünyanın gayri safi yurt içi hasılasının (GSYİH) %10,4'ünü GSYİH (10 trilyon ABD Doları) ve toplam küresel istihdamın %10,3'ünü (334 milyon) oluşturduğunu belirtmiştir. Turizm ayrıca AB'nin sosyoekonomik olarak üçüncü sıradaki sektörüdür. Aynı zamanda, 2014-2019 döneminde dünya çapında yaratılan 5 yeni işten 1'ini turizm oluşturmaktadır (WTTC, t.y.).

Turizm işletmelerinde yönetici veya ara pozisyonlarda genellikle kadınlar çalışmaktadır (Tekeli ve Yılmaz, 2021). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 2019 yılı itibarıyla küresel konaklama ve yiyecek-içecek sektöründeki tüm çalışanların %54,2'sini kadınların oluşturduğunu bildirmektedir (ILO, t.y.). Bu rakam, tüm sektörlerdeki %39'luk küresel kadın istihdam oranıyla kıyaslandığında, kadınların turizm sektöründe çok daha iyi oranlarda temsil edildikleri görülmektedir. Turizm sektörünün, Birleşmiş Milletler, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü ve Uluslararası Çalışma Örgütü dahil olmak üzere tüm uluslararası kuruluşlar tarafından, özellikle kadınların devletlerin işgücüne katılımı ve kadın istihdamının geliştirilmesi ve güç kazanması için önemli bir fırsat sahası olduğu belirtilmektedir.

Turizm endüstrisi benzer şekilde, kadın girişimciliği alanında da istikrarlı büyüme eğiliminde olan ve öncü konumda olan endüstrilerden biridir. Küçük işletmelerin sektörde çoğunlukta olması ve düşük giriş engelleri sebebiyle turizm endüstrisi uzun zamandır girişimcilik faaliyetleri için ideal bir sektör olarak görülmektedir (Shaw ve Williams, 1998; Nikrafter ve Hosseini, 2016). Bu faktörler, kadınların çeşitli bağlamlarda turizm girişimciliği yoluyla güçlendirilebileceği fikrinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Vujko vd., 2019). Ayrıca turizmle ilgili işlerin özellikle kadın girişimciler için eşsiz fırsatlara sahip olduğu belirtilmektedir (Haugen ve Vik, 2008). Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) (2019), kadınların turizmden ekonomik avantaj elde edebileceklerini, küçük ve büyük ölçekli turizm işletmelerine katılarak güçlenebileceklerini ileri sürmektedir.

Küresel olarak kadın girişimciliği özellikle son yıllarda oldukça yükselmiştir ve yükselişine devam etmektedir. Ancak Türkiye kadın girişimciliği oranları açısından dünyanın oldukça gerisinde kalmıştır. Startups Watch verileri 2022 yılında kadın girişimci oranının %14,4 olduğunu belirtmektedir (Demiral, 2023). Küresel toplamda tüm ekonomilerde bu oran yaklaşık %25'tir (Meunier vd., 2022). Üstelik gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında bu oran çok daha düşük seviyelerde kalmaktadır. Mastercard Kadın Girişimciler Endeksine göre, 65 ülke arasında Türkiye 49. sırada yer almaktadır. Ayrıca OECD ülkelerinin kadın girişimci sayılarına bakıldığında da, Türkiye'nin ortalamasının altında olduğu görülmektedir (Mastercard, 2022). Örneğin ABD'deki girişimcilerin yüzde 41,5'i kadın, yüzde 58,5'i ise erkektir (Zippia, 2023). Ayrıca gelişmekte olan bir Afrika ülkesi olmasına rağmen kadın girişimciliğinde dünyada ilk sırada Gana yer almaktadır. Gana'daki özel işletmelerin yüzde 46,4'ü kadınlara aittir. Uganda ve Vietnam'da da bu oranlar yüzde 30'un üzerindedir (Kuadli, 2023).

Diğer taraftan, turizm sektörü diğer sektörlerle göre kadın çalışanların en yüksek oranda oldukları sektörlerden biri olmanın yanı sıra, kadın girişimcilerin de en yüksek oranda oldukları sektördür. 2017 verilerine göre, 114 bin kadın işverenin yüzde 51'i hizmetlerde, yüzde 29'u ticarete, yüzde 12'si ise sanayide faaliyet göstermektedir (TÜİK, 2017). Özellikle son yıllarda turizm sektöründe girişimci faaliyetlerde bulunan kadınların sayısında hissedilir ve göze çarpan önemli bir artış yaşanmakta, eskiden evlerinde kendi kendilerine el sanatları veya yerel ürünler hazırlayan kadınlar, artık devletin de desteğiyle bu faaliyetlerini profesyonel şekilde hayata geçirmektedirler (Çiçek vd., 2017). Dolayısıyla, ülkemiz toplam kadın girişimci sayısı açısından düşük olsa da, turizm alanında lider konumda olmasından yola çıkarak, bu durumun bir fırsat olarak kullanılması ve geliştirilmesi ile birlikte, kadın girişimci oranlarının artmasına katkı sağlanabilir. Bunu yapabilmek içinse öncelikle mevcut durumu bilmek gerekmektedir. Turizmdeki kadın girişimcilerin mevcut durumları, girişimlerinin özellikleri, girişimlerini kurarken ve yönetmede yaşadıkları zorluklar, girişimcilerin demografik yapıları, özellikleri, hangi fikirle girişim başlattıkları, büyüme niyetleri, yaratıcılıkları, işletme stratejileri ve bunlar gibi birçok konunun bilinmesi gerekmektedir. Bunların bilinebilmesi içinse akademik araştırmalar yapılması gerekmektedir.

Turizmde kadın girişimciliği ile ilgili literatüre bakıldığında, çalışmaların 1998 yılı ile başladığı (Bras ve Dahles, 1998), ancak 2000'li yılların sonlarına kadar tek tük çalışmaların yapıldığı, 2008 yılı ile itibarıyla ile alana ilginin arttığı görülmektedir. Özellikle 2020'li yıllara gelindiğinde alanda birçok çalışmanın

yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda çoğunlukla incelenen konular, kadınların neden turizm işletmeleri kurmayı tercih ettikleri ve motivasyon faktörleri (Elijah-Mensah, 2009; Costa vd., 2016), kırsal turizmde kadın girişimciliği (Bensemman ve Hall, 2010; Möller, 2012), kadınların karşılaştıkları zorluklar ve sorunlar (Meera, 2014; Nxopo ve Iwu, 2015), kadın girişimcilerin güçlendirilmesi (Moswete ve Lacey, 2015; Yoopetch, 2020), kişilik özellikleri (Ghouse vd., 2021), sürdürülebilir turizmde kadın girişimcilerin rolü (Ertac ve Tanova, 2020; Tovmasyan, 2022), kadın girişimcilerin girişimcilik niyetlerinin araştırılması (Yoopetch, 2020), sosyal girişimcilikler (Kimbu ve Ngoasong, 2016; Lionanda, 2023), kadın girişimcilerin ağlara katılımı (Bernhard ve Olsson, 2020; Surangi, 2022) gibi konulardan oluşmaktadır. Diğer taraftan alana olan ilgi ve yapılan çalışma sayıları arttıkça, yıllar içerisinde konular da çeşitlilik göstermiştir. Örneğin Williams ve arkadaşlarının 2023 yılında yaptıkları çalışma, girişimcilik ve turizm alanlarındaki akademik ve politika literatüründe bedenlerin nasıl inşa edildiğini araştırmaktadır (Williams vd., 2023). Bir başka çalışmada da, kadın girişimcilerin sosyal medya faaliyetlerinin etkileri araştırılmıştır (Ditta-Apichaivd., 2023). Ulusal alan yazın ise aşağıda incelenmektedir.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Ulusal turizm literatüründe kadın girişimciliği alanında yapılan çalışmaların içeriklerini belirlemek amacıyla “bibliyometrik analiz tekniği” kullanılmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden biri olan bibliyometrik analiz, yazılı iletişimin yanı sıra akademik alanların oluşumunu ve gelişimini incelemek için faydalanılan matematiksel ve istatistiksel bir yöntemdir (Pritchard, 1969). Bu çalışmanın amacı, genel girişimcilik literatüründe uzun süredir çalışılmasına rağmen, son yıllarda turizm literatürüne giren kadın girişimciliği kavramı araştırmalarını ortaya koymak ve araştırma alanlarını belirlemektir. Bu bağlamda, Google Akademik, ULAKBİM, Dergipark Akademik ve YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanlarında turizm sektöründe kadın girişimciliği alanında yapılmış ulusal makale, bildiri, tez ve kitaplar taranmıştır. Taramada herhangi bir tarih kriteri kullanılmamıştır. Bulunan tüm çalışmalar, araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Çalışma, Temmuz 2023 ile Eylül 2023 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması “turizm ve kadın ve girişimcilik”, “turizmde kadın girişimciliği” ve “turizm ve cinsiyet ve girişimcilik” anahtar kelimeleri seçilerek gerçekleştirilmiştir. Hangi çalışmaların araştırmaya dahil edileceği noktasında, araştırma alanı olarak ülke sınırlarında bir bölgenin seçilmiş olmasına dikkat edilmiş ama yayında Türkçe dil şartı aranmamış ve yalnızca kadınların örneklem olarak belirlendiği çalışmalar dahil edilmiş ama hem erkek hem kadınları inceleyen toplumsal cinsiyet temelli çalışmalar dahil edilmemiştir. Araştırmaların belirlenen alana ait olup olmadığı ve dahil etme kriterlerine uyup uymadığını belirleyebilmek için, çalışmaların yöntem ve özet bölümleri özellikle incelenmiştir.

Araştırmada, bibliyometrik analizi gerçekleştirmek için kullanılan parametreler; *çalışmanın ismi, yazarı/yazarları, yayın yılı, ele alınan ana konu/değişken, araştırma alanı, örneklem grubu, yöntemi ve çalışmanın sonucu* şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca bibliyometrik göstergeler olarak çalışmaların sayısına, yıllara göre dağılımına, yazarların cinsiyetlerine, unvanlarına, kurumlarına ve kadrolarının bulunduğu bölümlere göre değerlendirmeler yapılmıştır.

Araştırmanın en mühim sınırlılığı; yalnızca belirlenen veri tabanlarında taranan ve erişimi sağlanan makalelerin, tezlerin, bildirilerin ve kitapların analiz edilmesidir. Taranan veri tabanlarında bulunamayan veya erişim sağlanamayan makaleler, tezler, bildiriler ve kitaplar çalışmada kapsam dışı tutulmuştur.

4. BULGULAR

“Turizm ve kadın ve girişimcilik”, “turizmde kadın girişimciliği” ve “turizm ve cinsiyet ve girişimcilik” sözcükleriyle ile ulusal literatürde yapılan tarama sonucu, Türkiye’de 1997-2023 seneleri arasında yapılmış 52 araştırma bulunmuştur. Ancak burada belirtilmesi gereken bir husus bulunmaktadır. Alanda yayınlanan ilk çalışma 1997 yılında Çelebi tarafından proje olarak yürütülen ve “T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü” tarafından basılan, “Turizm Sektöründeki Küçük İşyeri Örgütlerinde Kadın Girişimciler” isimli kitaptır. Bu kitap, T.C. Hükümeti ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafları arasında yapılan anlaşma sonucu “Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı Projesi” çerçevesinde yürütülmüş ve desteklenmiştir. Bu kadar erken bir tarihte böyle bir çalışma yapılması ulusal yazın çok önemli bir katkı olmakla birlikte, sonrasında 2012 yılına kadar, yani 15 sene boyunca, herhangi bir başka çalışmaya rastlanmadığı için, çalışmanın yalnızca hükümet programı sebebiyle yapıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ulusal akademik yazının gelişimini daha çok 2012-2023 yılları arasında göstermiş olduğu söylenebilir.

Belirtilmesi gereken bir diğer husus ise bildirilerle ilgilidir. Bildirilerin altı tanesinin içerik bilgilerine ulaşılamamış, sadece bildiri ismi, yazar bilgileri ve bildirinin sunulduğu etkinliğin isimlerine ulaşılabilmektedir. Dolayısıyla bu altı bildiri sayısal olarak listeye eklenmiş, ancak içerik olarak değerlendirmeye tabi tutulamamıştır. İçerik değerlendirmeleri 46 çalışma üzerinden yapılmıştır.

Tablo 1: “Turizmde kadın girişimciliği” konulu çalışmaların birincil kaynaklara ve yıllara göre dağılımı

	Makale	Tez	Bildiri	Kitap	Toplam
1997				1	1
2012	1		2		3
2013					0
2014	3	1			4
2015			2		2
2016	3	1	1		5
2017	2		5		7
2018	3	1	4		8
2019	2	4			6
2020	6				6
2021	1	3			4
2022	4				4
2023	2				2
Toplam	27	10	14	1	52

Ulaşılan araştırmaların yıllar ve çalışma türü açısından dağılımı Tablo 1’de incelenmiştir. Tabloda görüldüğü üzere, Türkiye’de alanda yapılmış ulaşılan en eski çalışma, 1997 yılında yayınlanan bir kitaptır. Aslında bunun proje halinde yürütülen bir araştırma olduğunu ve kitap olarak basıldığını da belirtmek gerekmektedir. 1997 yılındaki münferit çalışma dışında, akademik çalışmaların 2012 yılı itibariyle başlamış olduğu ve 2017 yılı itibariyle bir nebze artış gösterdiği görülmektedir. Bu az miktardaki artışa rağmen, alandaki çalışmaların hala oldukça yetersiz olduğu görülebilmektedir. En çok çalışma ise 2018 yılında yapılmıştır.

Tablo 2: Çalışma türü dağılımı

Yayınlar	Frekans	Yüzde
<i>Makale</i>	27	%51,9
<i>Tez</i>	10	%19,2
<i>Bildiri</i>	14	%26,9
<i>Kitap</i>	1	%1,9
Toplam	52	%100

Elde edilen çalışmaların birincil kaynaklara açısından sıklığı Tablo 2’de gösterilmiştir. Ulusal literatürde konu hakkında yapılmış çalışmaların çoğunluğunun (%51,92) makale olduğu görülmüştür. Sonuçlar “turizm, kadın ve girişimcilik” olgusunun en çok makale kapsamında incelendiğini ortaya koymaktadır.

4.1. Makaleler

Yapılan taramalar sonucunda ulusal alanyazında turizmde kadın girişimciliği konusunda 2012-2023 yılları arasında 27 adet makaleye ulaşılmıştır. 2013 ve 2015 yıllarında alanda yayınlanan herhangi bir makaleye rastlanmamıştır. Ulaşılan en eski makale 2012 yılına ait Fidan ve Nam tarafından yapılan “Kırsal turizmde yeni dinamikler: Kadın girişimciler-Taraklı örneği” isimli ana teması kırsal turizm olan makaledir.

Tablo 3: Makale yazarlarının cinsiyete göre dağılımı

Tek Yazarlı Makaleler		Çok Yazarlı Makaleler		Karma Yazarlı Makaleler	
Kadın	5	Kadınlar	9	Kadın Erkek Karma	9
Erkek	1	Erkekler	3		
Toplam Kadın Yazar Sayısı			36		
Toplam Erkek Yazar Sayısı			17		

Tablo 3’te makalelerin yazarlarının cinsiyetlere göre dağılımları verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere hem tek yazarlı çalışmaların hem de çok yazarlı çalışmaların, yazarları kadın ağırlıklıdır. Ayrıca toplam kadın yazar sayısına bakıldığında da, toplam erkek yazar sayısının iki katı olduğu görülmektedir. Kadın girişimciliği ile ilgili çalışmaların yine kadınlar tarafından daha sık tercih edilmesi, şaşırtıcı olmamakla birlikte önemli ve dikkat çekicidir. Yazar sayısı ile ilgili bir diğer bulgu da, tek yazarlı makalelerin sayısının altı (%22), iki yazarlı makale sayısının 15 (%55) olmasıdır. Altı makale (%22) ise üç yazarlıdır.

Tablo 4: Yazarların unvanları

Profesör	7
Doçent	7
Doktor Öğretim Üyesi	17
Araştırma Görevlisi	5
Öğretim Görevlisi	8
Öğrenci	8

Yazarların unvanlarına bakıldığında, en çok çalışma sayısının doktor öğretim üyelerine ait olduğu görülmüştür. İkinci sırayı ise öğretim görevlileri ve öğrenciler paylaşmaktadır. Öğrencilerin de önemli bir oranda çalışma sayısına sahip olması dikkat çekicidir. Yazarların kadrolarının bulunduğu bölümlere göz atıldığında, 19 yazar kadrosu (%57,5) ile turizm bölümünün çoğunlukta olduğu, beş yazar kadrosu (%15,1) ile işletme bölümünün de ikinci sırada olduğu görülmüştür. Bunlar dışında sosyoloji, iktisat, girişimcilik, denizcilik, çalışma ekonomisi, şehir ve bölge planlama, tarım ekonomisi ve coğrafya bölümleri bulunmaktadır. Yazarların bağlı oldukları üniversitelere bakıldığında ise ülkenin her bölgesinden, her şehirden üniversiteler olduğu görülmüştür. Birden fazla sayıda bulunan üniversiteler Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5: Yazarların görev yaptıkları üniversiteler

Akdeniz Üniversitesi	3
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üni.	3
Selçuk Üniversitesi	3
Ankara Hacı Bayram Veli Üni.	2
Iğdır Üniversitesi	2
Trakya Üniversitesi	2
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2

Diğer üniversiteler ise şu şekildedir: Anadolu Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Balıkesir Üniversitesi, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Bartın Üniversitesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Düzce Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Harran Üniversitesi, Isparta Üniversitesi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Nişantaşı Üniversitesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Sinop Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi.

Yapılan tüm çalışmaların araştırma alanlarının oranlarına bakıldığında, ilk sırada Ege Bölgesi'nin geldiği görülmüştür (%22,9). Onu %16,6'lık oranla Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinin izlediği dördüncü sırada ise, %14,5'lik oranla Marmara bölgesinin geldiği görülmüştür. Beşinci sırada Doğu Anadolu (%8,3), altıncı sırada Karadeniz (%6,2) gelmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yürütülen tek bir çalışmaya rastlanmıştır (%2). Ayrıca bazı çalışmalarda da (%12,5) herhangi bir bölge veya şehir kısıdına gidilmemiş, uygulama genel olarak Türkiye ekseninde gerçekleştirilmiştir. Bir çalışmada ise uygulama alanı belirtilmemiştir.

Makalelerle ilgili diğer bilgiler, yazar, çalışma adı, değişkenler, amaç, araştırma alanı, örneklem, araştırma yöntemi ve sonuç kapsamında sene sırasıyla Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: “Turizmde kadın girişimciliği” üzerine yapılan makaleler

Yazar	Makalenin adı	Konu/Değişken	Amaç	Araştırma Alanı	Örneklem	Yöntem	Sonuç
Fidan ve Nam 2012	Kırsal turizmde yeni dinamikler: Kadın girişimciler-Taraklı örneği	Kırsal Turizm	Kırsal turizmde kadınların yerini ve etkinliğini, faaliyet alanları ve çalışma biçimlerini tespit etmek.	Sakarya/ Taraklı	50 kadın girişimci işletmesi	Nitel	Kadınların kırsal turizmin büyümesine önemli katkıları olduğu inkar edilemez. Kadınlar kırsal toplulukların omurgasıdır; onların gücü, bölgelerinin tarihi, turizmi ve yerel geleneklerini ayakta tutar.
Yirik ve Yıldırım 2014	Turizm sektöründeki kadın girişimcilerin bireysel değerleri ile risk ve belirsizlik algıları arasındaki ilişkilere alan araştırması ile incelenmesi: Antalya örneği	Bireysel Değer, Risk, Belirsizlik	Kadınların risk ve belirsizlik algıları ve bireysel değerleri arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek.	Antalya	138 kadın girişimci	Nicel	Kadın girişimcilerin risk ve belirsizlik algılarının bireysel değerlerinden önemli ölçüde etkilendiği bulunmuştur. Ayrıca bireysel değer değişkenleri arasında güç faktörü, risk ve belirsizlik algısıyla en pozitif korelasyona sahip olduğu ve kadın girişimcilerin evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güven değerlerinin, risk veya belirsizlik görüşleriyle ilişkili olmadığı bulunmuştur.
Yirik ve Yıldırım 2014	Turizm sektöründeki kadın girişimcilerin bireysel değerlerinin demografik özellikleri açısından incelenmesi: Antalya ili örneği	Bireysel Değer	Kadınların bireysel değerlerini demografik özellikleri yoluyla incelemek.	Antalya	138 kadın girişimci	Nicel	Bireysel değerlerde, eğitim seviyesi önemli bir faktördür. Lise ve lisans mezunları, ilkököl ve ortaokul mezunu olanlara göre daha az gelenekselci. Güven değerleri ise, ilkököl ve lisans mezunlarına nazaran ortaokul ve lise mezunu olan girişimcilerde daha yüksektir.
Boyacıoğlu 2014	Kırsal turizmde kadın girişimciliği: Edirne örneği	Kırsal Turizm	Kırsal turizm odaklı kadın girişimciliğini Edirne ili bazında tespit etmek.	Edirne	100 kadın girişimci	Mix ve Feminist yöntem	Kadın girişimciler tarafından özellikle bölgesel ürün imalatı alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Kadınların sosyoekonomik ilerlemesine kırsal turizm kadınlarının girişimciliği yardımcı olmuştur.
Altındal ve Gül 2016	Turizm sektöründe kadın girişimcilerin risk alma deneyimleri	Girişimcilik deneyimi, Risk alma, Toplumsal cinsiyet	Kadın girişimcilerin risk almalarını, toplumsal cinsiyet bağlamında incelemek.	Güney Ege ve Batı Akdeniz Bölgesi	40 kadın girişimci	Nitel	Turizm endüstrisinin mevsimselliği, emek yoğun doğası ve küçük ölçekli, aile tarafından işletilen yapısı, kadın stereotipinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. İş hayatındaki kadınlar finansal tehlikelerden dolayı sınırlıdır.
Karakaş ve Gökmen 2016	Turizm sektöründe kadın girişimcilerin profilinin incelenmesi	Girişimci Profili	Kadınların özelliklerini, girişimcilik sebepleri ve sorunlarını belirlemek.	Amasra ve Safran-bolu	41 kadın girişimci işletmesi	Nicel	Bireylerin %68'inin başka dil bilmediği, aile birikimlerini nakit kaynağı olarak kullandıkları, başkalarına yardım etmeye çalışan girişimciler oldukları belirlenmiştir. Uğraştıkları konular arasında yüksek işyeri kiralari, piyasada tanınırlık, aşırı yorgunluk ve piyasanın durgunluğu vardır.
Işık, Tırak ve Işık 2016	Potansiyel Kadın Turizmciilerin Girişimcilik ve İnovasyon Eğilimlerinin Belirlenmesi	Girişimcilik Eğilimi, İnovasyon	Turizm eğitimi alan kız öğrencilerin girişimcilik ve inovasyona yönelik eğilimlerini araştırmak.	Erzurum/ Atatürk Üni.	450 turizm eğitimi alan kadın öğrenci	Nicel	Potansiyel kadın turizmciiler deneyime açık ve kendilerine güveni yüksek kişiler olarak tespit edilmiştir. Bu kişilerin belirsizliğe karşı tolerans konusunda ise kararsız kaldıkları görülmüştür. Ayrıca, girişimcilik ve yenilik eğilimleri 22-25 yaş kadınlarda yüksektir.
Şimşek, Özgener ve İlhan 2017	Turizm sektöründe kadın girişimciler ve yöneticiler açısından otantik liderliğin sosyal tembellik üzerindeki etkileri: Yaşam tatmininin düzenleyici rolü	Otantik liderlik, Sosyal tembellik, Yaşam tatmini	Otantik liderliğin sosyal tembellik üzerindeki etkilerini ve iki değişken arasındaki yaşam tatmininin rolünü incelemek.	Neveşehir	110 kadın girişimci	Nicel	Otantik liderlikte, öz farkındalık ve ilişkisel şeffaflık boyutlarının sosyal tembellik üzerinde negatif etkiye sahip olduğu ve otantik liderliğin sosyal tembellik üzerinde negatif etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Yaşam tatmini, otantik liderlik ile sosyal tembellik ilişkisinde düzenleyici rol oynamaktadır.
Tatar ve Armatlı Köroğlu 2017	Ankara ili Beypazarı ilçesi kırsal turizm gelişimi ve yerel kalkınmaya etkisi	Yerel kalkınma, Kırsal Turizm	Turizm işletmelerinin temel yapısını, girişimcilerin kırsal turizm algısını ve yerel kalkınmaya olası etkilerini belirlemek.	Ankara/ Beypazarı	62 kadın girişimci	Nicel	Kadının girişimci olarak önemli olduğu ve ev kadınlığından girişimcilğe atılan kadın sayısının az olmadığı görülmüştür. Kadınların turizm yapabilirliğinin yüksek olduğu ancak yerel potansiyellerin yeterince kullanılmadığı algısında oldukları ve kırsal turizmin etkilerini konusundaki algıların girişimcinin cinsiyetine ve eğitimine göre farklılaştığı belirlenmiştir.
Sayın ve Ergin 2018	Ekonomik kalkınma ve büyüme için bir fırsat olarak kadın girişimciler	Kırsal Kalkınma	Mevcut durum incelenerek kırsal kadın girişimcilerinin sorunları, başarı örneklerini ele almak.	Türkiye	İkincil kaynaklar		Turizm ve tarım temelli kırsal kadın girişimciliğinin özendirilmesi, yerel kaynakların harekete geçirilmesi ve etkin kullanımı önemlidir. Sürdürülebilir kalkınma için kadın girişimciliğini geliştirmek, mevcuttaki kadın girişimcileri güçlendirmek ve onları dünya ile bütünleştirmek zorunludur.
Bayram 2018	Kadın Girişimciler ve Turizm: Mevcut Durum ve Sorunlar Üzerine Sinop İlinde Bir Araştırma	Mevcut durum analizi	Kadınların mevcut durumu, toplumsal cinsiyet açısından analizi, bölge turizmüne etkisini belirlemek.	Sinop	10 kadın girişimci	Nitel	Kadınların rol çatışması, zaman darlığı ve rol ayrımcılığı gibi bazı sosyolojik sorunlar yaşadıkları ama kadının girişimci ve turizmci olarak gelişmesinin önündeki engellerin zamanla azaldığı ve toplumda pozitif algı oluşmasına katkı sağlandığı belirlenmiştir.

Tablo 7: “Turizmde kadın girişimciliği” üzerine yapılan makaleler- Devamı

Yazar	Makalenin adı	Konu/Değişken	Amaç	Araştırma Alanı	Örneklem	Yöntem	Sonuç
Gül ve Gül 2018	Balıkesir ilinde kadın girişimci profili ve sorunları: Yiyecek sektöründe bir uygulama	Girişimci Profili	Kadın girişimcilerin niteliklerini, profilini, yaşadıkları sorunları belirlemek.	Balıkesir	60 kadın girişimci işletmesi	Mix	Kadınların en mühim girişimcilik özelliklerinin özgüven, başarılı olma ve ekonomik bağımsızlık olduğu belirlenmiştir. Sermaye bulma, işyeri bulma ve bürokrasi işyeri açma; nitelikli çalışan, iş-ev dengesi ve müşteri bulma ise sorunlardır.
Aylan, Sarı Gök ve Şalvarcı 2019	Kırsal Yoksulluğun Giderilmesinde Kadın Girişimciliğin Rolü: Lavanta Kokulu Köy Örneği	Kırsal yoksulluk	Kırsal yoksulluğun azaltılmasında turizmin ve kadın girişimcilik faaliyetlerinin rolünü belirlemek.	Lavanta Kokulu Köy/ Kuyucak	6 kadın girişimci	Nitel	Ev pansiyonculuğu, yiyecek içecek işletmeleri, yöresel ürün, hediyeelik eşya tezgahları ve diğer turizm ürünleri şeklinde çeşitli alanlarda kadınların girişimleri bulunmaktadır. Turizmin gelişmesi, kırsal alanda ekonomik ve sosyal refahın artmasına katkı sağlamaktadır.
Serinek-li 2019	Kırsal alandaki mikro kadın girişimcilerin kooperatifleşmeye karşı tutumları: Agro-Turizm Kadın Kooperatifleri	Agro-turizm, Kadın kooperatif	Kırsal alanda mikro girişimci kadınların mevcut girişimcilik faaliyetlerini ve kadınların kooperatiflere karşı tutumlarını ortaya koymak.	Edirne	364 kadın girişimci	Nicel	Kadın girişimcilerin tamamına yakınının tarımsal girişimcilğe katıldıkları, yarısının kendisine ait gelir elde ettiği, yarıdan fazlasının aile içinde ve yarısının da tarımsal faaliyetlerde alınan kararlarda eşleri ile birlikte karar almaya katıldıkları belirlenmiştir. Az bir kısım kooperatife ortaktır; ama çoğunluk kooperatiflere karşı olumludur ve kooperatif kurmaya isteklidir.
Toptaş 2020	Kültür Turizminin Kadın Girişimcilerin Yaptıkları Yeniliklere Etkisi: Boğatepe Köyü'nün Örnek Vaka Analizi ile İncelenmesi	Kültür Turizmi, Kültürel miras, Yenilik	Yapılan yenilikleri örnek göstermek ve kadınları kültür turizmine yatırım yapmaları için cesaretlendirmek.	Kars/ Boğatepe Köyü	Sosyal medya, yazılı ve görsel basın, internet	Nitel	Kadınların ülkenin ilk peynir müzesini açarak kültürel değerlerin sürdürülebilmesine katkı sağladıkları, dernek kurdukları, yabancı dil eğitimlerine dahil oldukları, yöresel bitkileri koruma atölyesini kurarak üst düzey kazanç sağladıkları belirlenmiştir.
Yıldırım, Tarınc ve Kılınç 2020	Women entrepreneurship in tourism: The case of Turkey	Mevcut durum analizi	Türkiye turizm sektöründe kadın girişimciliğinin durumunu ortaya koymak.	Türkiye	Mevcut literatür	Nitel	Kadın girişimciliği konusunda kırsal turizme ağırlık verilmiştir. Türkiye'de güzel örnek olan kadın turizmi girişimleri bulunsa da, kadınlar turizm alanında girişimcilğe başlama sürecinde ve sonrasında bazı zorluklar yaşamaktadır.
Cihan-gir, Demirhan ve Şeremet 2020	Kırsal turizm potansiyelinin ortaya çıkarılmasında kırsalda kadının durumuna bir bakış: Van otlı peyniri üretimi örneği	Kırsal Turizm, Kültürel Miras, Toplumsal Cinsiyet	Van otlı peyniri ve peynirini yapımı sürecinde yoğun emek harcayan kırsal kadının durumunu ortaya koymak.	Van	25 kadın girişimci	Nitel	Kadınların yaşadıkları toplumların tarihsel ve kültürel öğelerinden ciddi oranda etkilendikleri, özellikle bölgedeki aşiretçilik normlarının kadınların günlük yaşamlarında önemli bir etkisinin olduğunu ve bunun da peynir üretim ve pazarlama süreçlerine yoğun bir şekilde yansdığı görülmüştür.
Demiral ve Hassan 2020	Kadın girişimciler ve sosyal medya: Bozcaada konaklama işletmelerinin Instagram sayfalarına yönelik bir araştırma	Sosyal Medya	Kadınların Instagram'ı kullanmalarını, kadın, sosyal medya, turizm sektörü üçgeninde değerlendirmek.	Bozcaada	35 kadın girişimci işletmesi	Nitel	Bulgular, kadın girişimcilerin Instagram uygulamasını “ürün-hizmet” tanıtımını yoğun olarak kullandığını göstermektedir.
Kurtege Sefer 2020	A gender-and class-sensitive explanatory model for rural women entrepreneurship in Turkey	Feminizm, Tarım kooperatifleri	Kadın tarım kooperatifleri odağında, kırsal girişimcilğe dair araştırmalar için cinsiyet ve sınıfa duyarlı yeni bir çerçeve sunmak.	Türkiye	Mevcut literatür	Nitel	Kırsal kadın girişimciliğine ilişkin bütünsel ve bütünlük bir anlayışa ve politikaların devlet düzeyinde yeniden formüle edilmesine ihtiyaç vardır. Kırsal kesimdeki kadınlar için ise eşitsizliklerin giderilmesi için kooperatif düzeyinde bazı önlemler alınması gerekmektedir.
Gurbuz ve Ozkan 2020	Integrated environmental impact and risk assessment in rural women entrepreneurs	Kırsal Turizm, Çevre kirliliği, İklim değişikliği	Kırsal kadın girişimcilerin çevre kirliliği ve iklim değişikliğinden nasıl etkilendiklerini belirlemek.	Türkiye	400 kadın girişimci	Nicel	Kırsal kadın girişimcilerin sorunları çevre kirliliği ve iklim değişikliği nedeniyle daha da karmaşık hale gelmiştir. Önemli çevre sorunları arasında kadın girişimciler gelir kaybı, ticari stok/mal kaybı, hayvan kaybı, mülk hasarı ve içme suyu temini kaybıyla karşı karşıyadır.
Kurtay 2021	Ekoturizm sektöründe kadın girişimciliğinin Düzce ili uygulama örnekleri üzerinden değerlendirilmesi	Ekoturizm, Kırsal Kalkınma	Ekoturizmde kadın girişimcilerin rolünü; ekoturizme katılma oranlarını değerlendirmek.	Düzce	İkincil kaynaklar	Nitel	Yöresel gıdaların üretiminde, servisinde, ekoturistlerle iletişimlerinde, yöresel giyimlerinde ve kültürlerinin tanıtımı gibi tüm aşamalarda şehirdeki çalışan Karadeniz kadını yeni girişimci adaylarına da örnek olmaktadır.
Özen, Karadeniz ve Zaro 2022	Kadın girişimci restoranlar ve turist tercihlerinin belirlenmesi: Kapadokya örneği	Toplum temelli turizm, Turist tercihi	Kadın girişimcilerin yöresel yemekler sunan restoranlarını, turistlerin tercih nedenlerini tespit etmek.	Kapadokya	Google Map 139 yorum (4 restoran)	Nitel	Restoranlar için yöresel yemekler, anne yemekleri, tavsiye ederim, uygun fiyat ve yemekler lezzetli konu başlıklarının tutarlılık değerlerine göre sıralandığı tespit edilmiştir. Kadınların restoranlarının turistler tarafından beğenildiği ve tavsiye edildiği anlaşılmıştır.

Tablo 8: “Turizmde kadın girişimciliği” üzerine yapılan makaleler- *Devamı*

Yazar	Makalenin adı	Konu/Değişken	Amaç	Araştırma Alanı	Örneklem	Yöntem	Sonuç
Tamer ve Alaeddin oğlu 2022	Cittaslow Hareketinde Kadın Girişimciler: Seferihisar Örneği	Yavaş kent	Cittaslow hareketinin kadın girişimciler üzerindeki etkisini ortaya koymak.	Seferihisar	20 kadın girişimci	Nitel	Cittaslow hareketinin gerçekleşmesinde ve sürdürülmesinde kadın girişimcilerin ciddi roller aldıklarını ve ayrıca bu süreçten ciddi şekilde kazanç sağladıkları belirtilmiştir.
Tekeli ve Yılmaz 2022	Türkiye’de sürdürülebilirlik kapsamında kadın girişimcilik ve turizm; Güncel problemlerin swot analizi	Mevcut durum analizi	Kadın girişimcileri, mevcut durumlarını ve SWOT Analizi ile sorunlarını belirlemek.	Türkiye	Mevcut literatür	Nitel	Türk kadın girişimci sayısı Avrupa ülkelerinin çok gerisindedir. Ancak kadın girişimcilerin yaşadığı sorunlar topluma göre farklılık göstermemektedir. Bu durumun altında yatan sebep, birçok ülkede kadına verilen toplumsal rolün aynı veya benzer olmasıdır.
Avcı ve Gümüş 2022	The motivations of women entrepreneurs in the tourism industry	Girişimcilik motivasyonu	Turizm sektöründeki kadın girişimcilerin motivasyonlarını belirlemek.	İzmir/Çeşme	120 kadın girişimci	Nicel	Psiko-sosyal motivasyonlar ekonomik motivasyonlardan daha yüksektir ve etkileri kadınların demografik özelliklerine göre farklıdır. Otellerde çalışan kadınların yaşının ve eğitiminin artmasının psikososyal motivasyonlarını artırdığı görülmüştür.
Özdemir 2023	Women entrepreneurship in tourism industry; general outlook of Turkey	Mevcut durum analizi	Kadın girişimcilerin konumunu, engellerini, zorluklarını incelemek.	Türkiye	İkincil kaynaklar		Kadın girişimciler turizmde başarılı olmaya kararlı oldukları, eğitim ve deneyimlerinin onları bu göreve daha iyi hazırladığına inandıkları belirlenmiştir.
Konaklıoğlu ve Kaleöz 2023	Turizm Sektöründeki Kadın Girişimcilerin Motivasyon Faktörleri ve Kişilik Özelliklerine İlişkin Nitel Bir Araştırma	Motivasyon Faktörleri, Kişilik Özellikleri	Kadın girişimcilerin hangi nedenlerle girişimci olduklarını belirlemek.	Belirtilmemiş	15 kadın girişimci işletmesi	Nitel	Girişimciler net bir şekilde parasal motivasyon faktörlerine hiç değinmemiş, ancak gizli olarak araştırmacılar tarafından fark edilmiştir. Girişimcilerin sürdürülebilirliği ön planda tutmaları ve girişimcilik motivasyon faktörü olarak görmeleri önemli bir sonuç olmuştur.

Değerlendirilen 27 makalenin 13’ünde (%48) nitel araştırma yöntemleri, dokuzunda (%33) nicel araştırma yöntemleri, iki tanesinde (%7) ise karma yöntem kullanılmıştır. Üç makale ise, ikincil kaynak kullanılarak yapılan literatür araştırmasıdır. Makalelerde en sık ele alınan konu kırsal turizmdir. Ayrıca kadın girişimcilerin mevcut durumu ortaya koymak için yapılan çalışmalar da çoğunluktadır. Bu iki konunun da en sık tercih edilen konular olması alan literatürünün henüz gelişim aşamasında olduğunu göstermektedir. Çalışma sayılarının yetersiz olması da bunun bir göstergesidir. Makalelerde, özellikle bazı nicel çalışmaların araştırma alanlarına göre örneklem büyüklerinin yeterli olmadığı ama nitel çalışmalarda böyle bir sorunun olmadığı görülmektedir. Sık ele alınan diğer konular ise, girişimcilik profili, girişimcilik motivasyonu, toplumsal cinsiyet, yenilik konularıdır. Bunlar dışında, yıllar içinde alanyazın geliştikçe çalışmaların da çeşitlendiği görülmüştür. Diğer konu ve değişkenlerden farklılık gösteren konulara örnek olarak, otantik liderlik, sosyal tembellik, yaşam tatmini, sosyal medya, çevre kirliliği, iklim değişikliği, yavaş kentler ve toplum temelli turizm konuları gösterilebilir.

4.2. Bildiriler

Taramalar sonucu ulusal alanyazında turizmde kadın girişimciliği konusunda 2012-2018 yılları arasında 14 adet bildirinin sunulduğu tespit edilmiştir. Ulaşılan en eski bildiri 2012 yılına ait Akoğlan Kozak ve Aşan tarafından 1. Kadın Araştırmaları Sempozyumu’nda sunulan, “Kadın Girişimciliği Üzerine Eskişehir Odunpazarı Örneğinde Bir Araştırma” isimli bildiridir.

Bildirilerden sadece sekizinin tam metnine ulaşılabilmiş, altısına ulaşılamamıştır. Dolayısıyla altı bildirinin değerlendirmesi yapılamamış sadece isimleri listelenmiştir. Ayrıca ismine de ulaşılamayan başka birçok bildiri olabileceği unutulmamalıdır. Çünkü bildiri kitapları yayınlanmadığı müddetçe kongrelerde sunulan bildirilere erişim imkanı maalesef çok kısıtlı kalmaktadır.

Değerlendirilen bildirilerde, makalelerdeki bulgunun aksine bildiri yazarlarının cinsiyetlerine bakıldığında erkek yazarların daha fazla olduğu belirlenmiştir. Toplam 35 yazarın 19’u erkek 16’sı ise kadındır. Ulaşılan bildirilerin dört tanesi 2017 yılındaki 8. Uluslararası Girişimcilik Kongresi’nde sunulmuş ve bildiri kitabında yayınlanmıştır. Diğer bildirilen hepsi ayrı bir ekinlikte sunulmuştur. Yazarların kadrolarının bulunduğu bölümlere göz atıldığında, yazarların bölümlerinin %90’ının turizm bölümü olduğu, %10’unun da işletme bölümü olduğu görülmüştür. Makalelerdeki durumun aksine bildiri yazarlarında başka farklı bir bölümden yazara rastlanmamıştır.

Bildirilerle ilgili diğer bilgiler, yazar, çalışma adı, değişkenler, amaç, araştırma alanı, örneklem, araştırma yöntemi ve sonuç kapsamında sene sırasıyla Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 9: “Turizmde Kadın Girişimciliği” Üzerine Yapılan Bildiriler

Yazar	Bildiri adı	Konu/Değişken	Amaç	Araştırma Alanı	Örneklem	Yöntem	Sonuç
Akoğlan Kozak ve Aşan 2012	<i>Kadın Girişimcilik Üzerine Eskişehir Odunpazarı Örneğinde Bir Araştırma</i>						
Demirkol, Karaoğlu 2012	<i>Kültür Turizmi Kapsamında Yerel Yönetimlerin Rolü ve Kadın Girişimcilerin Kültürel Kaynakların Gelişmesindeki Etkileri Beypazarı Örneği</i>						
Sarı vd. 2015	<i>Yerel kalkınmanın önemli bir dinamiği olan turizmin getirdiği değişimlerin kadın girişimciler bağlamında değerlendirilmesi</i>						
Çavuşoğlu 2015	<i>Kırsal Turizmde Kadın Girişimcilerin Ürettiği Ürünlerin Rolü ve Önemi Kıbrıs Örneği</i>						
Karakaş ve Gökmen 2016	<i>Turizm sektöründe kadın girişimcilerin profilinin incelenmesi</i>	Girişimci Profili	Kadınların özelliklerini, girişimcilik sebepleri ve sorunlarını belirlemek	Amasra ve Safranbolu	41 kadın girişimci	Nitel	Katılanların % 68'inin yabancı dil bilmediği, sermaye için ailevi birikimlerini belirledikleri, girişimciliği başkalarına faydalı olmak için yaptıkları belirlenmiştir. İşyeri kiralarnın yüksekliği, pazarda tanınırlık, aşırı yorgunluk ve pazarın durgunluğu zorlandıkları unsurlardır.
Çalışkan, Yeşilyurt ve Yeşilyurt 2017	<i>Kadın Girişimciliğinde Sosyo-Kültürel Sorunlar Adıyaman Örneği</i>	Sosyo-kültürel sorunlar	Kadın girişimciliğini toplumsal boyutlarla analiz etmek.	Adıyaman	10 kadın girişimci	Nitel	Hem itme hem çekme faktörleri kadınların girişimciliğinde etkili çıkmıştır. İş kurma sürecinde en çok toplumun değer yargıları engellerden biriyken, aile içindeki roller sebebiyle vakit darlığı ve duygusallık ise iş başladıktan sonraki engeller olmuştur.
Gül ve Gül 2017	<i>Yiyecek-İçecek Sektöründe KOSGEB Kredi Desteğinin Kadın Girişimcilerin Ekonomik Risk Algısına Etkisi</i>	Ekonomik risk	KOSGEB desteği uygulamalarının yiyecek-içecek sektöründeki kadın girişimcilerin ekonomik risk algısına etkisini belirlemek.	Balıkesir	44 kadın girişimci	Nitel	Kadın girişimcilerin ekonomik riskini azaltmakta KOSGEB kredi desteğinin önemli bir rol oynadığı belirlenmiştir. Kadınların iş kurma sürecinde en çok eşlerinden destek aldıkları ve ekonomik risk algılarının yüksek olduğu saptanmıştır.
Kavak ve Kaygın 2017	<i>Toplumsal Cinsiyet Algısı İle Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişkinin Turizm Sektöründen İncelenmesi</i>	Toplumsal cinsiyet algısı, Girişimcilik eğilimi	Turizm endüstrisi açısından, girişimcilik eğilimi ve toplumsal cinsiyet ilişkisini belirlemek.	Kars/ Sankamış	51 otel çalışanı	Nitel	Çalışanların toplumsal cinsiyet algıları ile girişimcilik eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca çalışanların girişimcilik eğilimleri, eşitlikçi cinsiyet rolü algısı ile pozitif yönlü ilişki içinde olmuştur.
Tunçsiper, Özkan ve Boz 2017	<i>Kırsal Turizm ve Kadın Girişimciler: Nusratlı Köyü Örneği</i>	Kırsal Kalkınma, Kırsal turizm	Kırsal turizmin kadınlar üzerindeki etkilerini araştırarak, kırsal turizmin kadın girişimciler yaratmadaki rolünü ortaya çıkarmak.	Çanakkale/ Nusratlı Köyü	7 kadın girişimci	Nitel	Kırsal turizm aracılığıyla kadınlar ekonomik fayda kazanmış ve kadınların girişimcilik yönleri meydana çıkmıştır. Kendilerine güvenleri gelmiş ve yeni ve çeşitli ürünler yaratma istekleri olmuştur.
Uluer ve Bostan 2017	<i>Kırsal Alanlarda Faaliyet Gösteren Kadın Girişimcilerin Sorunlarının Tespiti- Yiyecek İçecek İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma</i>						
Arslan, Özcan ve Bayrakçı 2018	<i>Turizm fakültesi öğrencilerinin kadın girişimcilik algısı</i>	Girişimcilik eğilimi	Kadın öğrencilerin girişimciliklerini etkileyen faktörleri ve bazı demografik değişkenlerle ilişkisini belirlemek.	Konya	133 kadın turizm fakültesi öğrencisi	Nitel	Girişimcilik eğilimi, risk ve yenilikçilik ve proaktif olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Turizm öğrencileri arasında girişimcilik eğilimine göre; katılımcıların bölümlerine göre farklılaşma görülmüştür. Turizm işletmeciliği öğrencileri daha az girişimcilik eğilimindedir.
Özgençer ve İlhan 2018	<i>Turizm sektöründe kadın girişimci ve yöneticiler açısından kariyer tatmininin sosyal tembellik üzerindeki etkisi: psikolojik sermayenin aracı rolü</i>	Kariyer Tatmini, Sosyal Tembellik, Psikolojik Sermaye	Kariyer tatmininin sosyal tembellik üzerindeki etkisini ve psikolojik sermayenin rolünü incelemek.	Nevşehir	110 kadın girişimci	Nitel	Sosyal tembellik ve kariyer tatmini arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca psikolojik sermayenin bu ilişkide aracı rolü olduğu belirlenmiştir.
Aylan, Sarı Gök ve Şalvarcı 2018	<i>Kırsal Yoksulluğun Giderilmesinde Kadın Girişimciliğinin Rolü: Lavanta Kokulu Köy Örneği</i>	Kırsal yoksulluk	Kırsal yoksulluğun azaltılmasında turizmin ve kadın girişimcilik faaliyetlerinin rolünü belirlemek.	Lavanta Kokulu Köy/ Kuyucak	6 kadın girişimci	Nitel	Ev pansiyonculuğu, yiyecek içecek işletmeleri, yöresel ürün, hediyelik eşya tezgahları ve diğer turizm ürünleri şeklinde çeşitli alanlarda kadınların girişimleri bulunmaktadır. Turizmin gelişmesi, kırsal alanda ekonomik ve sosyal refahın artmasına katkı sağlamaktadır.
Arslan, Özcan ve Bayrakçı 2018	<i>Turizm'de Kadın Girişimciliğini Etkileyen Faktörler: Konya Örneği</i>						

Değerlendirilen sekiz bildirinin beşinde (%62,5) nicel araştırma yöntemleri, üçünde ise (%37,5) nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca örneklem büyüklüklerinin yeterli olmadığı görülmektedir. Bildirilerde de, makalelerde olduğu gibi en sık ele alınan konu kırsal turizmdir. Ele alınan diğer konular ise, girişimci profili, girişimcilik eğilimi, toplumsal cinsiyet, ekonomik risk gibi konulardır. 2018 yılında

yapılan bir bildiride ise genel girişimcilikle ilgili konular dışında olan, işletme ve psikoloji alanından değişkenlerle yapılan bir çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmada kariyer tatmini, sosyal tembellik ve psikolojik sermaye değişkenleri kullanılmıştır.

4.3. Tezler

Taramalar sonucu ulusal alanyazında turizmde kadın girişimciliği konusunda 2014-2021 yılları arasında 10 adet tezin yapıldığı tespit edilmiştir. Ulaşılan en eski tez 2014 yılına ait Köse tarafından yazılan, “Turizmde kadın istihdamı ve kadın girişimciliği Beypazarı örneği” isimli yüksek lisans tezidir.

YÖK Ulusal Tez Merkezi sayfasında anahtar kelimelerle yapılan aram sonunda listelenen tüm tezler erişime açık olduğu için tamamı incelemeye dahil edilebilmiştir. Yapılan 10 adet tezin, sadece bir (%10) tanesi doktora, diğer dokuzu (%90) ise yüksek lisans tezidir. Makalelerdeki bulgu ile benzer, bildirilerdeki bulgu ile zıt şekilde, yazar cinsiyetlerine bakıldığında kadınlar çoğunluktadır. Tez yazarlarının sekizi (%80) kadındır, sadece iki tanesi erkektir. Tez danışmanlarının ise dördü erkek, altısı kadın akademisyendir. Yani toplam 20 yazar ve danışmanın, 14’ü (%70) kadın, altısı ise erkektir. Tez yazarı öğrencilerin bağlı oldukları anabilim dallarına bakıldığında, turizmin %60 ile çoğunlukta olduğu görülmüştür. Bununla birlikte iki anabilim dalı tarım ekonomisi, bir anabilim dalı sosyoloji bir anabilim dalı ise antropolojidir.

Tezlerle ilgili diğer bilgiler, yazar, tez adı, değişkenler, amaç, araştırma alanı, örneklem, araştırma yöntemi ve sonuç kapsamında sene sırasıyla Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 10: “Turizmde Kadın Girişimciliği” Üzerine Yapılan Tezler

Yazar	Tez adı	Konu/Değişken	Amaç	Araştırma Alanı	Örneklem	Yöntem	Sonuç
Köse 2014	<i>Turizmde kadın istihdamı ve kadın girişimciliği Beypazarı örneği</i>	Toplumsal cinsiyet	Toplumsal cinsiyet rollerine, turizmde kadın girişimciliği faaliyetlerinin ve kadın istihdamının etkisini ortaya koymak.	Ankara/Beypazarı	20 kadın çalışan ve kadın girişimci	Nitel	Kadınlar, hem ekonomik hem de sosyal olarak değişimler yaşamışlardır. Kadınların çalışmalarının turizmden olumlu etkilendiği, kendilerini önce anne ve eş sonra çalışan olarak tanıttıkları ve sınırlı girişimcilğe sahip oldukları belirlenmiştir.
Altın-dal 2016	<i>Türkiye’de turizm sektöründe kadın girişimciliğinin gelişiminin incelenmesi: Batı Akdeniz Bölgesi-Güney Ege Bölgesi karşılaştırması</i>	Güçlendir-me Yaklaşımı, Toplumsal cinsiyet, Risk alma deneyimi	Kadın girişimciliği güçlendirme yaklaşımı ve toplumsal cinsiyet bakışıyla incelemek.	Antalya ve Muğla/Alanya, Bodrum, Kaş ve Marmaris	40 kadın girişimci	Nitel	Kadınların ataerkillik sebebiyle engellendikleri ve iş hayatında yer edinebilmek için daha çok cinsiyet rollerine tutundukları görülmüştür. Sektörde başarıyı yakalayanların daha genç yaşta atıldıkları belirlenmiştir. Ekonomik güçlenme boyutunda mikro kredilerin olumlu olduğu görülmüştür.
Erkan Bintaş 2018	<i>Çanakkale’nin Bigalı Köyünde kırsal kalkınmada kadın girişimciliği ve ekoturizm ilişkisinin incelenmesi</i>	Kırsal Kalkınma, Ekoturizm	Kadın girişimciliği ile ekoturizm potansiyeli arasındaki ilişkiyi incelemek.	Çanakkale Bigalı Köyü	51 kadın girişimci	Mix	Bölgenin büyümesi büyük ölçüde ekoturizmle bağlıdır. Ekoturizm yerel olarak istihdam yaratmanın yanı sıra toplumun sosyokültürel gelişiminde de önemli bir rol oynamaktadır. Ekoturizmde temel insan kaynağı kadınlardır.
Çetin 2019	<i>Kırsal turizm pazarlamasında sivil girişimler: Kuyucak lavanta kokulu köy kadın girişimcilik kooperatifi</i>	Kırsal turizm, Pazarlama	Kırsal turizmi pazarlama ve girişimler açısından ve halkın kırsal faaliyet gelişmelerine yönelik düşüncelerini belirlemek	Isparta/ Kuyucak Köyü	83 kadın girişimci	Nicel	Kamu desteği, sivil girişimciliğin teşvik ve kişisel liderliğin birleşimi, büyük bir kalkınma atılımıyla sonuçlanmıştır. Bunda önemli bir faktör, etkisi ve finansal getirisi nedeniyle yerel halkın yeni teknoloji pazarlama tekniklerini hızla benimsemesidir.
Özden 2019	<i>Kırsal alanlarda kadın girişimcilerin karşılaştıkları finansal sorunlar: Milas (Muğla) – Bydgoszcz (Polonya) karşılaştırması</i>	Kırsal turizm, Finansal sorunlar	Kadın girişimcilik faaliyetlerini, karşılaştıkları finansal zorlukları ortaya koymak.	Milas (Muğla)/ Bydgoszcz (Polonya)	150+150=300 kadın girişimci	Nicel	İki ülkede de, 3 ila 5 yıl faaliyetlerini sürdüren girişimlerin personel sayısı 1-10 arasındadır ve iş kurma fikir kaynağı eğitim ve deneyimdir. İki ülkede de kadınlar aile ve akrabalarından finansal kaynak sağlamaktadır.
Akca 2019	<i>Kadın girişimcilerin girişimcilik niyetleri ile kendine güven ilişkisinin belirlenmesi: Yiyecek içecek sektöründe bir araştırma</i>	Girişimcilik niyeti, Kendine güven	Kadın girişimcilerin girişimcilik niyetleri ile kendine güvenleri arasındaki ilişkiyi incelemek.	Ankara, İstanbul ve İzmir	183 kadın girişimci	Nicel	Sonuçlar, kadın girişimcilerin kendi işini kurma istekleri ile özgüven düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 11: “Turizmde Kadın Girişimciliği” Üzerine Yapılan Tezler- Devamı

Yazar	Tez adı	Konu/Değişken	Amaç	Araştırma Alanı	Örneklem	Yöntem	Sonuç
<i>Açık-göz 2019</i>	<i>Kırsal turizmde kadın girişimcinin yeri ve önemi Muğla örneği</i>	Kırsal turizm	Kırsal turizmde kadın girişimcinin önemini ve rolünü ortaya koymak.	Muğla	16 kadın girişimci	Nitel	Kadınların bölgelerine istihdam ve gelir yaratma şeklinde olumlu ekonomik etkileri olmuştur. Bölgenin girişimcilik kültürünün oluşumunda da etkili oldukları belirlenmiştir.
<i>Kale-özü 2021</i>	<i>Turizm sektöründe kadın girişimcilerin motivasyon faktörleri: Türkiye için bir tipoloji önerisi</i>	Motivasyon faktörleri	Kadınların motivasyon faktörlerini ortaya koymak ve önemini anlaşılmasını sağlamak.	Türkiye	15 kadın girişimci	Nitel	Eş desteğine bağımlılığı ifade eden tam bağımlı, kısmi bağımlı ve tam bağımsız olarak 3 tipoloji belirlenmiştir. Kişinin sevdiği bir şeyi yapma arzusu, kendi patronu olma arzusu ve kontrol edilmek istememesi, çekici faktörler; işsizlik, işten memnun olmama, mobbing, cinsiyet ayrımı ve işteki güvensizlik ise itici faktörlerdir.
<i>Tamer 2021</i>	<i>Cittaslow Hareketinde Kadın Girişimciler: Seferihisar Örneği</i>	Yavaş kent	Cittaslow’ın kadın girişimciler üzerindeki etkisini ortaya koymak.	Seferihisar	20 kadın girişimci	Nitel	Kadın girişimcilerin Cittaslow hareketinden büyük kazanç sağladığı ve gelişmesinde de hayati rol oynadığı söylenmiştir.
<i>Arslan 2021</i>	<i>Kadın girişimcilerin bireysel katılım yatırımcılığı (Melek yatırımcılık) algısı ve yatırım niyetlerine etki eden unsurların belirlenmesi: Konya hizmet sektörü örneği</i>	Melek yatırımcılık, Bireysel katılım sermayesi	Kadın girişimcilerin BKY konusuna yönelik algılarını ve yatırım niyetlerini belirlemek.	Konya	13 kadın girişimci	Nitel	BKY ile ilgili katılımcılar hiçbir bilgiye sahip değildir. Yatırım niyetiyle girişimci aramamış, yatırım talebiyle de teklif almamışlardır. Mevcut koşullar göz önüne alındığında yatırım yapmanın uygun olmadığına inanmaktadırlar. Yatırım içinse “yeterlilik” ve “azim” aramaktadırlar.

İncelenen tezlerin altısında (%60) nitel araştırma yöntemleri, üçünde (%30) nicel araştırma yöntemleri, bir (%10) tanesinde ise karma yöntem kullanılmıştır. Araştırma alanları dikkate alındığında, nicel yöntemlerle yapılan tezlerin örneklem büyüklüklerinin yeterli olmadığı düşünülmektedir. Makalelerde ve bildirilerde olduğu gibi tezlerde de en sık ele alınan konu yine kırsal turizm konusu olmuştur. Tezlerin dört tanesi kırsal turizmde kadın girişimciliğini inceleyen çalışmalardır. Diğer konular ise, motivasyon faktörleri, yavaş kentler, girişimcilik niyeti, kendine güven, melek yatırımcılık ve ekoturizm konularıdır. Yapılan tek doktora tezinde ise, kadın girişimciliği güçlendirme, toplumsal cinsiyet, risk alma deneyimi değişkenleri çerçevesinde incelenmiştir.

4.4. Kitaplar

Yapılan taramalar sonucu turizmde kadın girişimciliği konusunda tek bir kitaba ulaşılabilmektedir. Bu, ulusal literatürde konunun kitap seviyesinde neredeyse hiç ele alınmadığının bir kanıtıdır. Araştırmada kitap bölümleri kapsam dışı tutulmuştur. Bu kitap bulgular bölümünün başında da belirtildiği üzere, 1997 yılında Çelebi tarafından yazılan “Turizm Sektöründeki Küçük İşyeri Örgütlerinde Kadın Girişimciler” isimli kitaptır. Ancak kitap, yapılan bir proje araştırmasına dayandığı için, bir kitap kavramsallaştırılmasından farklıdır. Alan araştırması niteliği taşımaktadır, içeriği de buna göre oluşturulmuştur..

Çalışma, T.C. Hükümeti ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı arasında imzalanan ve T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen “Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı Projesi” çerçevesinde desteklenmiştir. Ve basımı da yine T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, farklı girişimcilik biçimleri sergileyen kadınların turizm sektöründe yürüttükleri işin, cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri üzerinde etkisinin olup olmadığını belirlemektir. Sonuçlar göre, Bodrum’daki girişimci kadınlar, erkek girişimcilerle karşılaştırıldığında, stratejik açıdan daha donanımlı olma ve ekonomi ve toplumdaki değişimlere daha kolay uyum sağlama özellikleri sergilemektedir. Kadınların iyi iletişimci ve uzun vadeli planlamacı olduğu kanıtlanmıştır. Araştırmanın en önemli sonucu, yerel mülki ve sivil yetkililerin de, turizm sektöründen sorumlu olanların da bu alanda girişimci olarak faaliyet gösteren kadınları teşvik etmemesidir. Turizm Bakanlığı’nda bu sektörde kadın girişimcilere ilişkin herhangi bir kayıt veya araştırma bulunmadığı ortaya çıkmıştır.

5. SONUÇ

Bu çalışmada günümüze kadar kadın girişimciliği konusunda ulusal turizm literatüründe yayımlanan araştırmaların bibliyometrik özelliklerinin belirlenmesi, bulgularının değerlendirilmesi ve bu yolla mevcut bilgi birikimine katkı sağlamak, araştırmacıların çalıştıkları konuları ve eksiklikleri olan çalışma alanlarını ortaya koymak ve gelecek araştırmalar için bir kaynak niteliği sağlamak amaçlanmıştır.

Araştırmanın amacı ve kapsamı doğrultusunda gerçekleştirilen bibliyometrik inceleme sonucunda ulusal literatür veri tabanlarında bulunan çalışmalar makale, tez, bildiri ve kitap başlıkları altında ele alınmış, 52 adet akademik araştırma bulunmuştur. Bu araştırmalar, 1997 ile 2023 yılları arasındadır. Ancak 1997 yılında yapılan ilk çalışmadan sonra 15 sene boyunca 2012 yılına kadar başka herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Ayrıca 1997 yılındaki çalışma, devlet tarafından desteklenen bir projeye dayanmakta olduğundan, bu münferit çalışmanın akademisyenlerin alana ilgisi dolayısıyla değil, ülke politikaları gereği konuya dair farkındalık yaratmak ve konuyu teşvik etmek amaçlı yapıldığı söylenebilir. Çalışmaların özellikle 2016 yılı itibariyle artış gösterdiği görülmüştür.

Araştırmada ulaşılan önemli sonuçlardan biri; ulusal düzeyde “turizmde kadın girişimciliği” konusunu kapsayan bilimsel çalışma sayısının turizm sektörünün kadın girişimciler için taşıdığı potansiyele kıyasla az olduğudur. Bununla birlikte, kadınların önemli ve aktif bir rol oynadığı turizm sektöründe kadın girişimcilerin karşılaştığı sorunları vurgulayan ve bunlara yanıt veren bilimsel çalışmaların sayısı her geçen gün artmaktadır. Buna rağmen uluslararası literatürde turizm, girişimcilik ve kadın ile ilgili konuları ele alan teorik açıdan daha geniş bir literatür mevcuttur. Ayrıca araştırmaların sayısı gibi, ele aldıkları konular açısından çeşitliliği de yeterli değildir.

Araştırmaların büyük bir kısmının kırsal turizm üzerine gerçekleştirildiği görülmektedir. Kırsal turizm özellikle yerel ve bölgesel ekonominin kalkınması ve kırsalda yaşayan kadınların ekonomiye kazandırılması noktasında çok önemli olmakla birlikte, tüm turizm alanlarının kadın girişimciliği potansiyelinin yanında küçük bir alan olarak kalmaktadır. Bir disiplin olarak girişimcilik alanının, henüz teori oluşum sürecinin erken aşamalarında olması ve bu süreci tamamlayamaması, alandaki çalışmaların yetersiz olmasında önemli bir etkidir (Ireland vd., 2005). Ancak bilimsel bilginin sistematik bir şekilde büyümesi için ampirik araştırmaların var olması ve teorik olarak tutarlı olması gerekmektedir (Koppl, 2007). Turizm, kadın ve girişimcilik konusundaki araştırmalar ilerledikçe ve farklı disiplinlerden fikir, teori ve metodolojilerden yararlandıkdıça, bu alandaki çalışmaların niteliğinin ve niceliğinin artacağı düşünülmektedir.

Turizmde kadın girişimcilere yönelik makalelerde nitel ve nicel çalışmaların birbirlerine yakın oranlarda kullanıldığı, aralarında bariz farkla bir üstünlük olmadığı, ancak az farkla da olsa nitel çalışmaların daha fazla olduğu görülmüştür. Bu durum alanyazın yeni gelişmekte olduğu için normal karşılanmaktadır. Diğer taraftan karma yöntemler kullanılarak yapılmış çok az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Ancak karma yöntemlerle yapılan çalışmalar hem araştırmaların güvenilirliği hem de konuya farklı perspektiflerden bakılabilmesi açısından önemlidir. Bu nedenle çalışmalarda farklı yöntemlerin bir arda kullanılması, alana farklı perspektiflerden bakılmasını kolaylaştıracak ve farklı konulara da ışık tutulmasını sağlayacaktır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, makale en fazla sayıdaki akademik çalışma türüdür ve ardından bildiriler gelmektedir. Üçüncü sırada ise tezler yer almaktadır. Yapılan araştırma kapsamında Türkiye’de turizmde kadın girişimciliği konusunda basılmış yalnızca bir adet kitabın bulunması, önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Tezlerde, sadece bir adet doktora tezine rastlanması sebebiyle özellikle hazırlanacak yeni doktora tezlerinin literatüre önemli katkılar yapacağı düşünülmektedir. Araştırmanın yazarlarının cinsiyet dağılımı, turizm alanında kadın girişimciliği konusunu ele alan yazarların çoğunluğunu kadın yazarların oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Makale ve bildirilerin büyük bir kısmı çoklu yazar çalışmalarıdır. Çalışma yazarlarının unvanları noktasında, büyük bir kısmının Doktor Öğretim Üyesi oldukları tespit edilmiştir. Araştırmacıların bağlı buldukları bölümler ise çoğunlukla turizm, ardından ikinci olarak ise işletme bölümleridir.

Turizmde kadın girişimciliği hakkında yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır ve alan taze çalışmalara açık, yeni ve henüz keşfedilmemiş bir araştırma alanıdır. Bu nedenle araştırılması gereken ve geliştirilecek birçok çalışma alanı mevcuttur. Çalışmanın, turizm alanında gerçekleştirilecek benzer konulu çalışmalara yol gösterici nitelikte olması ve konuyu derinlemesine inceleyen önemli araştırmalara önyak olması açısından gelecekteki araştırmacılara ve alana anlamlı faydalar sağlayacağı öngörülmektedir. Çalışmanın temel sınırlılığı yalnızca ulusal literatürün ele alınmasıdır. Ayrıca sadece belirli veri tabanlarından ve sadece erişilebilen çalışmalar incelenebilmiştir. Gelecekteki araştırmalar, tüm ulusal ve uluslararası kaynakları kapsayacak şekilde genişletilebilir ve karşılaştırma olanağı sağlanabilir. Bu sayede turizm sektöründe kadın girişimciliğine yönelik çalışmalar daha kapsamlı ve küresel olarak incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, C. (2019). *Kırsal turizmde kadın girişimcinin yeri ve önemi Muğla örneği karşılaştırması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. (585175), SB Enstitüsü, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Akca, Ç. (2019). *Kadın girişimcilerin girişimcilik niyetleri ile kendine güven ilişkisinin belirlenmesi: Yiyecek içecek sektöründe bir araştırma* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. (578317), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Akoğlan Kozak, M., & Aşan, K. (2012, Mart 6-8). Kadın girişimciliği üzerine Eskişehir Odunpazarı örneğinde bir araştırma [Konferans sunumu]. *1.Kadın Araştırmaları Sempozyumu*, Eskişehir, Türkiye.
- Altındal, Y. (2016). *Türkiye’de turizm sektöründe kadın girişimciliğinin gelişiminin incelenmesi: Batı Akdeniz Bölgesi-Güney Ege Bölgesi karşılaştırması* [Yayınlanmamış doktora tezi]. (453262), SB Enstitüsü, Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Altındal, Y., & Gül, S. S. (2016). Turizm sektöründe kadın girişimcilerin risk alma deneyimleri. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 10(21), 115-131.
- Arslan, E. (2021). *Kadın Girişimcilerin Bireysel Katılım Yatırımcılığı (Melek Yatırımcılık) Algısı Ve Yatırım Niyetlerine Etki Eden Unsurların Belirlenmesi: Konya Hizmet Sektörü Örneği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. (665759), SB Enstitüsü, Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Arslan, S., Özcan, C. C., & Bayrakçı, S. (2018). Turizm fakültesi öğrencilerinin kadın girişimcilik algısı. *ICPESS 2018 PROCEEDINGS Volume 3: Social Studies*, 260-276.
- Arslan, S., Özcan, C. C., & Bayrakçı, S. (2018, Mart 23-25). Turizmde kadın girişimciliğini etkileyen faktörler Konya örneği [Konferans sunumu]. *2nd International Symposium on Economics, Law and Politics*.
- Avcı, N. & Gümüş, S. (2022). The motivations of women entrepreneurs in the tourism industry. *Istanbul Business Research*, 51(1), 279-290.
- Aylan, F. K., Sarı Gök, H. & Şalvarcı, S.(2019). Kırsal Yoksulluğun Giderilmesinde Kadın Girişimciliğinin Rolü: Lavanta Kokulu Köy Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7(2), 1271-1289.
- Aylan, F. K., Sarı Gök, H., & Şalvarcı, S. (2018). Kırsal Yoksulluğun Önlenmesinde Turizm ve Kadın Girişimciliğinin Rolü Lavanta Kokulu Köy Örneği. İçinde *2nd International Rural Tourism and Development Congress* (ss. 82).
- Baltacı, N. (2011). *Kadınları güçlendirme mekanizması olarak mikrokredi*. Ankara: T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi.
- Barnet, R., & Cavanagh, J. (2014). Homogenization of global culture. Jerry Mander & Edward Goldsmith (Eds.), *The case against the global economy* içinde (ss. 169-174). Routledge.
- Bayram, A. T. (2019). Türk turizm alan yazınında kadınlar üzerine yapılan çalışmaların bibliyometrik analizi. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 8(2), 55-77.
- Bayram, G. E. (2018). Kadın girişimciler ve turizm: Mevcut durum ve sorunlar üzerine Sinop ilinde bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 56-88.
- Bensemman, J., & Hall, C. M. (2010). Copreneurship in rural tourism: exploring women's experiences. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 2(3), 228-244.
- Bernhard, I., & Olsson, A. K. (2020). Network collaboration for local and regional development-the case of Swedish women entrepreneurs. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 41(4), 539-561.
- Boyacıoğlu, E. Z. (2014). Kırsal turizmde kadın girişimciliği: Edirne örneği. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 4(2), 82-90.
- Boyacıoğlu, E. Z., & Elmas, Ç. (2020). “Turizm ve Kadın” Olgusunun Bibliyometrik Yaklaşım ile İncelenmesi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 17(1), 32-52.
- Bras, K., & Dahles, H. (1998). Women entrepreneurs and beach tourism in Sanur, Bali: Gender, employment opportunities, and government policy. *Pacific Tourism Review*, 1(3), 243-256.

- Cihangir, E., Demirhan, Ö., & Şeremet, M. (2020). Kırsal turizm potansiyelinin ortaya çıkarılmasında kırsalda kadının durumuna bir bakış: van otlı peyniri üretimi örneği. *International Journal of Geography and Geography Education*, (42), 199-222.
- Costa, C., Breda, Z., Bakas, F. E., Durão, M., & Pinho, I. (2016). Through the gender looking-glass: Brazilian tourism entrepreneurs. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 8(3), 282-306.
- Çalışkan, C., Yeşilyurt, H., & Yeşilyurt, C. (2017). Kadın Girişimciliğinde Sosyo-Kültürel Sorunlar Adıyaman Örneği. Şakir Sakarya, Mine Biniş, Suat Kara, İbrahim Murat Bicil (Ed.), 8. *Uluslararası Girişimcilik Kongresi* içinde (ss. 770-781). Balıkesir Üniversitesi Yayınları.
- Çavuşoğlu, M., (2015, Mayıs 1-3). Kırsal turizmde kadın girişimcilerin ürettiği ürünlerin rolü ve önemi: Kıbrıs örneği [Konferans sunumu]. *2.Uluslararası Turizm ve Yönetim Araştırmaları Kongresi*, İzmir, Türkiye.
- Çelebi, N. (1997). *Turizm Sektöründeki Küçük İşyeri Örgütlerinde Kadın Girişimciler*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları GM.
- Çetin, F. (2019). *Kırsal turizm pazarlamasında sivil girişimler: Kuyucak lavanta kokulu köy kadın girişimcilik kooperatifi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. (587036), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi.
- Çiçek, D. Zencir, E. ve Kozak, N. (2017). Women in Turkish Tourism. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 31, 228-234.
- Demiral, E. E. (2023, Haziran 6). Kadın girişimci oranı yüzde 14.4 oldu. Oksijen. <https://gazeteoksijen.com/turkiye/kadin-girisimci-orani-yuzde-144-oldu-180766>
- Demiral, N. Ö., & Hassan, A. (2020). Kadın girişimciler ve sosyal medya: Bozcaada konaklama işletmelerinin Instagram sayfalarına yönelik bir araştırma. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 23(2), 359-373.
- Demirkol, Ş., & Karaoğlu, Z., (2012, Nisan 16-18). Kültür turizmi kapsamında yerel yönetimlerin rolü ve kadın girişimcilerin kültürel kaynakların gelişmesindeki etkileri: “Beypazarı Örneği” [Konferans sunumu]. *XI. Geleneksel Turizm Paneli*, Düzce, Türkiye.
- Ditta-Apichai, M., Gretzel, U., & Kattiyapornpong, U. (2023). Platform empowerment: Facebook’s role in facilitating female micro-entrepreneurship in tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-20.
- Driga, O., Lafuente, E., & Vaillant, Y. (2009). Reasons for the relatively lower entrepreneurial activity levels of rural women in Spain. *Sociologia Ruralis*, 49(1), 70-96.
- Ecevit, Y. (1993). *Kadın girişimciliğinin yaygınlaşmasına yönelik bir model önerisi*. Kadın Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli Bildiriler ve Tartışmalar, Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara, Eğitim Serisi, Yayın No: 74, 15-34.
- Elijah-Mensah, A. (2009). Motivation and Age: An Empirical Study of Women-Owners of Tourism Ventures in Ghana. *Journal of Travel & Tourism Research*, 9(2), 139-153.
- Entrepreneur.com. (t.y.). Entrepreneur. <https://www.entrepreneur.com/encyclopedia/entrepreneur2#:~:text=Entrepreneur%20Definition%3A,an%20ordinary%20degree%20of%20risk>.
- Erkan Bintaş, A. (2018). *Çanakkalenin Bigalı Köyünde kırsal kalkınmada kadın girişimciliği ve ekoturizm ilişkisinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. (526446), Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Ertac, M., & Tanova, C. (2020). Flourishing women through sustainable tourism entrepreneurship. *Sustainability*, 12(14), 5643.
- European Commission. (2002). *Good practices in the promotion of female entrepreneurship: Examples from Europe and other OECD countries*. Vienna: Austrian Institute for Small Business Research (IfGH). https://www.femtech.at/sites/default/files/female_entrepreneurship_0.pdf.
- Fidan, F., & Nam, D. (2012). Kırsal turizmde yeni dinamikler: Kadın girişimciler-Taraklı örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(23), 51-57.

- Figueroa-Domecq, C., De Jong, A., & Williams, A. M. (2020). Gender, tourism & entrepreneurship: A critical review. *Annals of Tourism Research*, 84, 102980.
- Ghouse, S. M., Durrah, O., & McElwee, G. (2021). Rural women entrepreneurs in Oman: problems and opportunities. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 27(7), 1674-1695.
- Goffee, R., & Scase, R. (1992). Organizational change and the corporate career: The restructuring of managers' job aspirations. *Human Relations*, 45(4), 363-385.
- Gurbuz, I. B., & Ozkan, G. (2020). Integrated environmental impact and risk assessment in rural women entrepreneurs. *Environmental Science and Pollution Research*, 27, 23837-23848.
- Gül, M., & Gül, K. (2018). Balıkesir ilinde kadın girişimci profili ve sorunları: Yiyecek sektöründe bir uygulama. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (56), 82-96.
- Gül, M. & Gül, K. (2017). Yiyecek-içecek sektöründe KOSGEB kredi desteğinin kadın girişimcilerin ekonomik risk algısına etkisi. Şakir Sakarya, Mine Biniş, Suat Kara, İbrahim Murat Bicil (Ed.), 8. *Uluslararası Girişimcilik Kongresi* içinde (ss. 583-597). Balıkesir Üniversitesi Yayınları.
- Haugen, M. S., & Vik, J. (2008). Farmers as entrepreneurs: the case of farm-based tourism. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 6(3), 321-336.
- International Labour Organization. (t.y.). ILOSTAT database [Population, labor force participation and employment statistics]. <https://ilostat.ilo.org/data/>
- International Labour Organization Statistics. (2021, Ocak). Employment in services, female. <https://data.worldbank.org/indicator/SL.SRV.EMPL.FE.ZS>
- Ireland, R. D., Reutzell, C. R., ve Webb, J. W. (2005). From editor: Entrepreneurship research in AMJ: What has been published, and what might the future hold? *Academy of Management Journal*, 48(4): 558-564.
- Işık, C. Tırak, L. ve Işık, Z. (2016). Potansiyel Kadın Turizmcilerin Girişimcilik ve İnovasyon Eğilimlerinin Belirlenmesi. *Ekonomi, Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 31-44.
- İnciroğlu, L. (2017, Ekim 11). *Kadınların istihdama katılımı ve yaşanan sorunlar*. <https://www.inciroludanismanlik.com/2017/10/11/kadinlarin-istihdama-katilimi-ve-yasanan-sorunlar/>
- Jalbert S.E. (2000). *Women Entrepreneurs in the Global Economy*, New Jersey.
- Karakaş, A., & Gökmen, G. (2016). Turizm sektöründe kadın girişimcilerin profilinin incelenmesi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 3(3), 18-25.
- Karakaş, A., & Gökmen, G. (2016). Turizm sektöründe kadın girişimcilerin profilinin belirlenmesi [Konferans sunumu]. *3rd International Congress of Tourism & Management Researches*, Antalya, Türkiye.
- Kavak, O., & Kaygın, E. (2017). Toplumsal cinsiyet algısı ile girişimcilik eğilimi arasındaki ilişkinin turizm sektörü açısından incelenmesi. Faruk Alaeddinoğlu, Emine Cihangir, Mehmet Şeremet (Ed.), *IWACT'17 International West Asia Congress of Tourism Research Bildiri Kitabı* içinde (ss. 436-450). Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım.
- Kırıcı Tekeli, E., Bozkurt, İ., & Tabak, G. (2021). Turizm ve kadın olgusu: Web of Science veri tabanına dayalı bibliyometrik bir analiz. Cihan Cobanoğlu, Ebru Gunlu Kucukaltan, Muharrem Tuna, Alaattin Basoda, Seden Dogan (Ed.), *Daha İyi Bir Dünya İçin Turizm* içinde (ss. 301-322). University of South Florida M3 Center Publishing.
- Kimbu, A. N., & Ngoasong, M. Z. (2016). Women as vectors of social entrepreneurship. *Annals of Tourism Research*, 60, 63-79.
- Kaleözü, S. (2021). *Turizm sektöründe kadın girişimcilerin motivasyon faktörleri: Türkiye için bir tipoloji önerisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. (678259), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Konaklıoğlu, E., & Kaleözü, S. (2023). Turizm Sektöründeki Kadın Girişimcilerin Motivasyon Faktörleri ve Kişilik Özelliklerine İlişkin Nitel Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 274-285.

- Koppl R. (2007). Entrepreneurial behavior as a human universal. M. Minniti (Ed.), *Entrepreneurship: The Engine of Growth*, "People" içinde (ss.1- 20). London: Praeger.
- Kourtesopoulou, A., & Chatzigianni, E. E. (2021). Gender Equality and Women's Entrepreneurial Leadership in Tourism: A Systematic Review. *Gender and tourism*, 11-36.
- Köse, Z. (2014). *Turizmde Kadın İstihdamı ve Kadın Girişimciliği Beypazarı Örneği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. (365011), SB Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi.
- Kuadli, J. (2023, Mayıs 20). *Women Entrepreneurs Statistics*. Legaljobs. <https://legaljobs.io/blog/women-entrepreneurs-statistics/#:~:text=How%20many%20female%20entrepreneurs%20are,in%20the%20last%2020%20years.>
- Kurtay, E. (2021). Ekoturizm sektöründe kadın girişimciliğinin Düzce ili uygulama örnekleri üzerinden değerlendirilmesi. *Peyzaj*, 3(2), 93-105.
- Kurtege Sefer, B. (2020). A gender-and class-sensitive explanatory model for rural women entrepreneurship in Turkey. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 12(2), 191-210.
- Lionanda, G. (2023). Empowerment of Social Entrepreneurs for Women groups in Cultural Tourism Villages. *International Journal of Social Service and Research*, 3(4), 1068-1077.
- Mastercard. (2022). *The Mastercard Index of Women Entrepreneurs 2021*. <https://www.mastercard.com/news/media/phwevxc/the-mastercard-index-of-women-entrepreneurs.pdf>
- Meera, S. (2014). Challenges of women entrepreneurs: With specific reference to tourism industry. *International Journal (Toronto, Ont.)*, 1(1).
- Meunier, F., Fantoni, S., & Kouhlani-Nolla, S. (2022, Mart 2). *We-Data: Measuring the gap in female entrepreneurship around the world*. World Bank Blogs. <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/we-data-measuring-gap-female-entrepreneurship-around-world>
- Moore, P. D. (2000). Transitions-Milestones On The Route To Success, *USASBE Proceeding*, 18, 1-5.
- Moswete, N., & Lacey, G. (2015). "Women cannot lead": Empowering women through cultural tourism in Botswana. *Journal of sustainable tourism*, 23(4), 600-617.
- Möller, C. (2012). Gendered entrepreneurship in rural Latvia: Exploring femininities, work, and livelihood within rural tourism. *Journal of Baltic Studies*, 43(1), 75-94.
- Nikraftar, T., & Hosseini, E. (2016). Factors affecting entrepreneurial opportunities recognition in tourism small and medium sized enterprises. *Tourism Review*, 71(1), 6-17.
- Nxopo, Z., & Iwu, C. G. (2015). The unique obstacles of female entrepreneurship in the tourism industry in Western Cape, South Africa. *Commonwealth Youth and Development*, 13(2), 55-71.
- Özdemir Ö. (2023). Women entrepreneurship in tourism industry; general outlook of Turkey. *Geographies, Planning & Tourism Studios*, 3(1): 70-75.
- Özden, C. (2019). *Kırsal alanlarda kadın girişimcilerin karşılaştıkları finansal sorunlar: Milas (Muğla)–Bydgoszcz (Polonya) karşılaştırması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. (579113), SB Enstitüsü, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Özen, İ. A., Karadeniz, G., & Zaro, E. (2022). Kadın girişimci restoranlar ve turist tercihlerinin belirlenmesi: Kapadokya örneği. *Journal Of Tourism And Gastronomy Studies*, 10(3), 2314-2326.
- Özgener, Ş., & İlhan, İ. (2018). Turizm sektöründe kadın girişimci ve yöneticiler açısından kariyer tatminin sosyal tembellik üzerindeki etkisi: Psikolojik sermayenin aracı rolü. Himmet Karadal, Asım Saldamlı, Mohammed Abubakar, Ahmet Tuncay Erdem (Ed.), *International EMI Entrepreneurship and Social Sciences Congress Abstract Book* içinde (ss. 158).
- Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics. *Journal of Documentation*, 25, 348.
- Sarı, Y., Çiçek, D., Yılmazdoğan, O. C., Özdemir Gözen, C., & Bayrak, H. G. (2015, Mayıs 28-30). Yerel kalkınmanın önemli bir dinamiği olan turizmin getirdiği değişimlerin kadın girişimciler bağlamında değerlendirilmesi [Konferans sunumu]. *I. Eurasia International Tourism Congress: Current Issues, Trends and Indicators*, Konya, Türkiye.

- Sayın, H. C., & Ergin, B. Z. (2018). Ekonomik kalkınma ve büyüme için bir fırsat olarak kadın girişimciler. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1(1), 15-29.
- Serinikli, N. (2019). Kırsal alandaki mikro kadın girişimcilerin kooperatifleşmeye karşı tutumları: Agro-Turizm Kadın Kooperatifleri. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 14(1), 45-57.
- Shaw, G., & Williams, A. M. (1998). Entrepreneurship, small business culture and tourism development. *The Economic Geography of the Tourism Industry*, 235-255.
- Soysal, A. (2010). Türkiye’de kadın girişimciler: Engeller ve fırsatlar bağlamında bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(1), 83-114.
- Surangi, H. A. K. N. S. (2022). A critical analysis of the networking experiences of female entrepreneurs: a study based on the small business tourism sector in Sri Lanka. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 11(1), 1-19.
- Şimşek, M. Ş., Özgener, Ş., & İlhan, İ. (2017). Turizm sektöründe kadın girişimciler ve yöneticiler açısından otantik liderliğin sosyal tembellik üzerindeki etkileri: yaşam tatmininin düzenleyici rolü. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14(3), 88-109.
- Tajeddini, K. A. Vanessa, R. B. ve Mela, D. (2017). Female Tourism Entrepreneurs in Bali, Indonesia. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 31, 52-58.
- Tamer, M. (2021). *Cittaslow hareketinde kadın girişimciler: Seferihisar örneği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. (676945), SB Enstitüsü, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Tamer, M., & Alaeddinoğlu, F. (2022). Cittaslow Hareketinde Kadın Girişimciler: Seferihisar Örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 20(2), 500-527.
- Tatar, F., & Armatlı Köroğlu, B. (2017). Ankara ili Beypazarı ilçesi kırsal turizm gelişimi ve yerel kalkınmaya etkisi. *Planlama*, 27(2), 115-128.
- Tekeli, N. & Yılmaz, G. (2021). Women’s Entrepreneurship And Tourism Under The Scope Of Sustainability In Turkey; Swot Analysis Of The Current Problems. *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 7(36), 120-134.
- Tikici, M., & Aksoy, A. (2009). Girişimcilik ve küçük işletmeler. *Ankara: Nobel Yayın Dağıtım*.
- Toptaş, A. (2020). Kültür Turizminin Kadın Girişimcilerin Yaptıkları Yeniliklere Etkisi: Boğatepe Köyü’nün Örnek Vaka Analizi ile İncelenmesi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 3378-3391.
- Tovmasyan, G. (2022). Promoting female entrepreneurship in tourism for sustainable development. *Marketing i menedžment innovacij*, (1), 18-36.
- Tunçsiper, B., Özkan, Ç. & Boz, M. (2017). Kırsal turizm ve kadın girişimciler: Nusratlı Köyü örneği. Şakir Sakarya, Mine Biniş, Suat Kara, İbrahim Murat Bicil (Ed.), 8. *Uluslararası Girişimcilik Kongresi* içinde (ss. 77-85). Balıkesir Üniversitesi Yayınları.
- Uluer, C., & Bostan, T. (2017, Temmuz 14-16). Kırsal alanlarda faaliyet gösteren kadın girişimcilerin sorunlarının tespiti- Yiyecek içecek işletmeleri üzerine bir araştırma [Konferans sunumu]. 8. *Uluslararası Girişimcilik Kongresi*, Balıkesir, Türkiye.
- Vujko, A., Tretiakova, T. N., Petrovic, M. D., Radovanovic, M., Gajic, T., & Vukovic, D. (2019). Women’s empowerment through self-employment in tourism. *Annals of Tourism Research*, 76(C), 328-330.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2017). *Kendi Hesabına ve İşverenler, II. Çeyrek: Nisan - Haziran, 2017*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kendi-Hesabina-ve-Isverenler-II.-Ceyrek:-Nisan---Haziran,-2017-24917>
- Williams, H. C., Pritchard, K., Miller, M. C., & Doran, A. (2023). Mapping embodiment across the nexus of gender, tourism, and entrepreneurship. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-20.
- World Tourism Organization (2019). *Global Report on Women in Tourism – Second Edition*, UNWTO, Madrid.
- WTTC (t.y.). Economic Impact Research. <https://wtcc.org/research/economic-impact>

- Yelkikalan, N., & Akatay, A. (2006). Türkiye’de Kadın Girişimcilik ve Çanakkale Kent Konseyi Kadın Girişimciliği Eğitimi ve Destekleme Projesi Örneği, *III. Uluslararası STK’lar Kongresi*, 9-10.
- Yıldırım, G., Tarıncı, A., & Kılınç, C. C. (2020). Women entrepreneurship in tourism: The case of Turkey. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 8(4), 2462-2477.
- Yirik, Ş., & Yıldırım, B. I. (2014). Turizm sektöründeki kadın girişimcilerin bireysel değerleri ile risk ve belirsizlik algıları arasındaki ilişkilerin alan araştırması ile incelenmesi: Antalya örneği. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 97-111.
- Yirik, Ş., & Yıldırım, B. I. (2014). Turizm sektöründeki kadın girişimcilerin bireysel değerlerinin demografik özellikleri açısından incelenmesi: Antalya ili örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(26), 361-378.
- Yoopetch, C. (2020). Women empowerment, attitude toward risk-taking and entrepreneurial intention in the hospitality industry. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 15(1), 59-76.
- Zippia. (July 21, 2023). *Entrepreneur demographics and statistics in the US*. <https://www.zippia.com/entrepreneur-jobs/demographics/>